

K. ELAND,
Minister van Oorlog.

Eene bijdrage tot DE ROO VAN ALDERWERELT's denkbeelden over onze levende strijdkrachten,

UIT DE NAGELATEN PAPIEREN VAN DEN

Luitenant-Generaal P. G. BOOMS.

In twee artikelen, te vinden in „de Gids” van Juni en Juli 1896, heeft de Oud-Minister van Oorlog A. L. W. SEYFFARDT „DE ROO VAN ALDERWERELT's denkbeelden over onze levende strijdkrachten” geschetst. Naar die artikelen verwijzende, deel ik hier als bijdrage mede de „Nota” over die strijdkrachten, die DE ROO VAN ALDERWERELT mij onderwierp in October 1870, toen hij dacht als Minister van Oorlog te zullen optreden, en ter zake waarvan hij, na ze volgens „mijne wenken te hebben omgewerkt, geloofde Euréka te kunnen uitroepen.”

Die nota luidt als volgt:

De ondergeteekende is van meening, dat wij, wat de inrigting van ons krijgswezen betreft, tot een keerpunt genaderd zijn. In onze weermiddelen, zooals ze thans zijn ingerigt, heeft noch het leger zelf, noch de natie vertrouwen. Intusschen bestaat naar de vaste overtuiging van den ondergeteekende de mogelijkheid om, zonder te groote lasten op de bevolking te leggen, aan het krijgswezen eene zoodanige inrigting te geven, dat wij het gedeelte des lands, dat achter de Utrechtsche linie is gelegen, zelfs tegen de magtigste legers kunnen verdedigen. Het zij den ondergeteekende veroorloofd zijne denkbeelden over die inrigting, voor zoover zij in verband staan met het wetsontwerp tot regeling der schutterijen, hier in groote trekken te ontwikkelen.

Op den voorgrond staat de vraag: welke sterkte de levende strijdkrachten moeten hebben, die tot het voeren van eene goede verdediging in den hierboven aangegeven zin als noodig zijn te beschouwen.

De ondergeteekende bezit niet al de gegevens die tot eene juiste beantwoording dezer vraag noodig zijn. Denkelijk zullen echter de volgende cijfers niet ver van de waarheid afwijken. Wiskunstige nauw-

keurigheid is daarenboven bij dergelijke berekeningen onmogelijk en ook onnoodig.

Het grootste cijfer aan troepen wordt vereischt voor het geval van een aanval aan de Oost- en Zuid-Oostzijde des lands, waarbij echter in elk geval op eene gelijktijdige bedreiging van het zeefrontier rekening moet worden gemaakt. Die veronderstelling moet dus als punt van uitgang worden aangenomen.

Aannemende dat de buiten-liniën niet in het plan van verdediging worden opgenomen, kan men rekenen dat voor de aanvankelijke bezetting van de *Utrechtsche* en *Amsterdamsche* liniën, de kustversterkingen, de kusten (niet tot het afweren van landingen, maar tot het beschermen der zeegewesten tegen partieële aanvallen) en de verschillende gedetacheerde posten ¹⁾ noodig zijn:

aan infanterie	25.000 ²⁾	} A
aan artillerie en genietroepen	9.000	
Totaal	34.000 man.	

Het is echter duidelijk dat het niet voldoende is met die 34.000 man de liniën te bezetten en geduldig af te wachten totdat de vijand goed vindt daarvoor te verschijnen. Zulk een wijze van verdediging zou op het moreel — hoofdzaak in den oorlog — van leger en volk den na-deeligsten invloed uitoefenen. De vijand moet om die redenen buiten de liniën worden opgehouden, en dit is daarenboven noodig zoowel om op de hoogte te blijven van zijne bewegingen als om tijd te winnen en om de troepen aan het gezigt en het vuur van den vijand te gewinnen.

Een veldleger, afgescheiden van de troepen in de liniën, is dus reeds

¹⁾ Door „gedetacheerde posten” worden hier de werken verstaan, die tot afsluiting van de groote rivieren en van sommige spoorwegen aanwezig moeten zijn.

²⁾ Te weten:

Utrechtsche linie	6000 man.
Amsterdamsche linie	2000 „
Een brigade in Zuid-Holland	4500 „
Een brigade in Noord-Holland	4500 „
De positie den Helder	2000 „
De positie Brielle—Hellevoetsluis	1000 „
De positie aan den Benedenmond van den IJssel	2000 „
De positiën van Willemstad en verschillende posten	3000 „
	25.000 man.

Hierbij komen, verdeeld over deze verschillende punten, de 9000 man artillerie en genietroepen, de mariniers, een deel der zeemilitie en (zie blz. 9 en 10) een zeer groot aantal gewezen artilleristen, mineurs, enz. Ook de schutterrijen kunnen, ofschoon volgens het beneden te ontwikkelen plan niet georganiseerd, van nut zijn bij de bezetting en verdediging van deze verschillende posten. Aan bezettingstroepen zal dus geen gebrek zijn.

dadelijk in het eerste tijdvak van de verdediging onmisbaar. Zijn wij geheel in de liniën teruggedrongen, dan moet dat veldleger — waarvan een gedeelte de bezettingen der vestingen en forten moet versterken — stelling nemen in de geretrancheerde kampen bij Utrecht en Naarden, ten einde telkens, beschermd door het vuur der werken, aanvallend te kunnen optreden. Eene zuiver lijdelijke verdediging is, vooral met het oog op het moreel des verdedigers, geheel af te keuren. De verdediging moet actief of offensief zijn, en ook daarom is een veldleger volstrekt noodig.

Hoe sterk moet dat veldleger zijn?

Naar het gevoelen van den ondergeteekende moet een ernstige wederstand eerst beginnen in het terrein, begrepen tusschen de Utrechtsche linie aan de eene zijde, de Grebbe linie met haar verlengde (de linie Ochten-Spees) en de Bommeler-Waard aan de andere zijde. Daar kunnen wij het gevecht aannemen, omdat het terrein zeer sterk, of met geringe moeite zeer sterk te maken en de terugtogt op de Utrechtsche linie altijd verzekerd is. De verdediging van dat terrein is te voeren met een leger van:

40.000 man infanterie ¹⁾	}	B
120 vuurmonden (3300 man)		
1600 paarden (2000 man)		

Deze twee wapenmagten A en B kunnen van verschillend gehalte zijn.

Het leger (B) moet geschikt wezen om dadelijk tegenover den vijand in meer of minder sterke veldpositiën te worden gebruikt; daarom moet het bestaan uit vrijwilligers en uit militiens, die langdurig geoefend worden, juister gezegd, die gedurende langen tijd te zamen zijn; want een langdurige werkelijke dienstdienst is niet zoozeer noodig voor de oefening dan wel voor de militaire vorming in het algemeen. De begrippen, die hieromtrent bij het algemeen bestaan, zijn uitermate onjuist. Zij, die geene praktische militaire kennis hebben, die niet bij troepen hebben gediend, stellen zich de zaak meestal zóó voor alsof het er slechts op aankwame aan de manschappen der infanterie-militie exerceren, schieten en marscheren te leeren en hen verder in veld- en voorpostendienst te bekwamen. Dat alles is zeer noodig, maar indien

¹⁾ Te weten:

10.000 man bij Amersfoort, gebaseerd op Naarden.

20.000 man voorwaarts van Utrecht bij Scherpenzeel, Woudenberg, enz., gebaseerd op Utrecht.

5000 man aan de Grebbe, die of op Utrecht, of op Honswijk, of op de Neder-Betuwe moeten terugtrekken.

5000 man ten zuiden van de Grebbe tot Crevecoeur.

Natuurlijk moeten die verschillende afdeelingen, ten einde onderlinge ondersteuning en aanvulling uit de bezettingstroepen en uit de reserve (zie beneden) mogelijk te maken, door tijdelijke bruggen over Lek, Maas en Waal met elkander in verbinding staan.

men 800 menschen naast elkander plaatst, die exerceren, schieten en marscheren kunnen en de veld- en voorpostendienst kunnen verrigten, dan heeft men nog geen bruikbaar bataillon soldaten. Er moet in die 800 man *verband* en *soliditeit* zitten; zij moeten, zooals men dat noemt, „in de hand zijn van de aanvoerders.” Is dit niet het geval, dan houden zij tegenover den vijand geen stand. Maar dit resultaat is zonder een betrekkelijk langdurigen diensttijd niet te bereiken.

Stelt men de jaarlijksche ligting der militie, thans (voor het geheele leger) 10.400 man bedragende, voor de infanterie op 7000, dan verkrijgt men 35.000 man infanterie. Deze zullen het eigenlijke militie-leger vormen, waarin overeenkomstig den geest der Grondwet, geen vrijwilligers (volgens art. 178) zullen worden opgenomen.

De miliens, tot dit deel des legers behoorende, zullen tot eerste oefening 12 maanden onder de wapenen komen en in de 4 volgende dienstjaren 4 weken of daaromtrent voor de herhalings-oefeningen.

Met uitzondering van Denemarken en Zwitserland zullen deze miliens dan nog korter oefeningstijd hebben dan die van alle andere legers; in België is de oefeningstijd twee à driemaal zoo lang. Schaft men nu tevens de plaatsvervanging en nummervwisseling af, dan zal het mogelijk zijn een korps vrijwillig dienende soldaten (*éene Brigade*, te 's Hage te vestigen) te vormen van 5000 man. Immers het getal aanwezige vrijwilligers bij de infanterie bedraagt, op het papier, ruim 2600, het getal plaatsvervangers en nummervwisselaars bij dit wapen ongeveer 7300, en het is aan te nemen, dat de plaatsvervangers en nummervwisselaars, door het handgeld getrokken, althans voor een deel als vrijwilligers bij deze keurbrigade in dienst zullen treden. Wanneer dit slechts met de helft het geval is, dan klimt het cijfer vrijwilligers reeds tot ongeveer 6500. In 't voorbijgaan zij voorts opgemerkt, dat door middel van het personeel dezer brigade, later, het zoo noodige verband tusschen de legers in Indië en in Nederland tot stand moet komen.

De 3300 man artillerie zullen kunnen bestaan uit 800 vrijwilligers (thans zijn er ongeveer 600 bij de veld- en rijdende artillerie aanwezig) en 2500 miliens. Hierbij geene scheiding van vrijwilligers en miliens. De jaarlijksche ligting der militie voor dit wapen zal dus 500 bedragen. De 2000 man cavalerie moeten uitsluitend uit vrijwilligers worden zamengesteld. Het aanwezige getal bedraagt 1500, de 500 overigen zullen door afschaffing der plaatsvervanging (het getal plaatsvervangers en nummervwisselaars bedraagt bij dit wapen 427) en door het nemen van andere, meer huishoudelijke maatregelen gemakkelijk te vinden zijn.

Aan militie zal dus, volgens het ontwikkeld plan, jaarlijks geligt moeten worden 7500 man. En deze zullen, met de vrijwilligers, tot vorming van het eigenlijke veldleger strekken.

Het tweede leger (A) kan van minder gehalte zijn, omdat die troepen meer uitsluitend tot het bezetten van vaste stellingen bestemd zijn. Het denkbeeld was tot hertoe voor deze taak de schutterijen te be-

stemmen. Maar de ondergeteekende geloof, dat men van dat denkbeeld, laugen tijd ook door hem voorgestaan, zal moeten terugkomen.

Het thans ingediende wetsontwerp ¹⁾ tot regeling der schutterijen legt reeds zware lasten op de natie; het is reeds zoo militair mogelijk ingerigt. Werden de bepalingen omtrent oefening, kader, discipline nog verscherpt, het ontwerp zou niet de minste kans op aanneming hebben. En toch geloof de ondergeteekende, dat — gelet op den niet noemenswaardigen tijd, die heden ten dage tot voorbereiding overblijft — de schutterijen, waren zij volgens dit ontwerp ingerigt, nog altijd wat oefening, kader en discipline betreft, veel te wenschen zouden overlaten. Discipline is niet, althans niet in de eerste plaats, door strafbepalingen te verkrijgen; de eerste voorwaarde daartoe is, dat de meerdere door karakter en bekwaamheid, overwigt hebbe op den mindere. Omtrent het „karakter” zijn geen bepalingen te maken; maar eischen van bekwaamheid kunnen gesteld worden. Werkelijk wordt daarvan ook in het wetsontwerp gesproken, maar welken waarborg geeft het ontwerp, dat die eischen inderdaad iets beteekenen zullen? Daarenboven komt het bij de kaders vooral op praktische bruikbaarheid aan, die alleen te verkrijgen is door eenigen tijd bij troepen te dienen. Het ontwerp laat echter dat „dienen bij het leger” aan de keus der schutterpligtigen, en daardoor zal het doel slechts zeer onvolkomen worden bereikt. De voorgestelde regeling geeft derhalve geen waarborgen voor het verkrijgen van goede officieren en onder-officieren, bijgevolg ook niet voor de handhaving eener goede discipline, en zonder deze is eene wapenmagt geheel onbruikbaar. Evenzoo zijn de bepalingen omtrent de oefening onvoldoende; het getal oefeningen zou grooter moeten zijn en zij zouden, om voldoende resultaten te geven, niet over een geheel jaar verdeeld moeten worden, maar achtereenvolgens moeten plaats hebben. Vroeger kon men zich vleijen met de hoop, dat er altijd nog zooveel tijd tot voorbereiding zou zijn, dat deze onvolkomenheden konden worden hersteld vóór dat de strijd werkelijk begon; thans is dat zoo goed als ondenkbaar. Daarom kunnen de schutterijen, ook indien zij volgens het ontwerp zijn ingerigt, niet beschouwd worden als een sérieus element van onze weerbaarheid.

Als gemeentelijke wapenmagt, niet ressorterende onder den Minister van Oorlog, maar onder het Hoofd van het Binnenlandsch Bestuur, zal bij de schutterijen het *burgerlijk* karakter altijd op den voorgrond blijven staan en daarop zullen alle maatregelen, die in vreedestijd, met het oog op oefening, kaders en vooral op spoedige mobilisatie genomen dienen te worden, wel altijd blijven afstuiten. De schutterijen kunnen nog dienen als eene reserve, als eene bron van aanvulling, maar — de ondergeteekende, groot voorstander van het denkbeeld eener burgerlijke wapenmagt, moet het tot zijn leedwezen erkennen — zij kunnen niet

¹⁾ Dat van November 1869, hetgeen niet in openbare behandeling kwam.

geschikt worden gemaakt om liniën en vestingen en forten te verdedigen. Zij kunnen tot die verdediging medewerken, maar de verdediging kan niet op hen berusten.

Er blijft dus niets anders over dan het leger (A) uit militie zamen te stellen. Dat leger moet (zie boven) sterk zijn: 25.000 man infanterie en 9000 man artillerie en genietroepen. De eerste moeten geheel uit de militie getrokken worden; van de laatste slechts 7500 man. De 1500 overigen moeten door de vrijwillige werving worden verschaft, hetgeen, daar het tegenwoordig getal vrijwilligers bij die troepen 1300, het getal plaatsvervangers en nummervwisselaars bij het geheele wapen der artillerie bijna 900 man bedraagt, geen bezwaar kan opleveren. Aan militie is dus nog noodig 32.500 man of 5 ligtingen van 6500 man. Voor de 25.000 man infanterie van dit leger kan met een eersten oefeningstijd van 3 maanden worden volstaan; het zal echter noodig zijn deze manschappen in de 4 volgende dienstjaren telken jare gedurende minstens 14 dagen onder de wapens te doen komen. De militiens voor de artillerie en genie zullen, althans voor een deel, langduriger oefening behoeven. De 25.000 man infanterie zullen ingedeeld worden in 100 kompagniën van 250 man, eene sterkte, die wel is waar zeer groot, maar niet te groot is, wanneer men bedenkt, dat deze kompagniën hoofdzakelijk voor de dienst in vaste stellingen bestemd zijn.

De bedoeling is, het tegenwoordig getal bataillons, zijnde 45, te behouden. Die bataillons zullen, even als nu, vooreerst bestaan uit 5 kompagniën en deze kompagniën zullen zamengesteld worden uit de militiens van 12 maanden eerste oefening; zij zullen dus het leger (B) vormen. De sterkte dezer batons, thans te groot, wordt zoodoende tot 780 man teruggebragt. Aan elk bataillon zullen voorts toegevoegd worden 2 of 3 kompagniën, zamengesteld uit militiens van 3 maanden eerste oefening. In geval van oorlog worden deze kompagniën van de batons weggenomen en zal een deel dier kompagniën tot bataillons moeten worden zamengevoegd, te kommanderen door de kapiteins adjutant, die in stede van de tegenwoordige luitenants-adjutant bij de bataillons aanwezig moeten zijn. De tegenwoordige kapiteins-adjutant worden vervangen door een majoor of luitenant-kolonel, chef van den staf bij de brigade. De regimenten worden brigades. De indeeling van de beide legers moet zooveel mogelijk lokaal wezen. Dat wil zeggen: de korpsen moeten *vaste* standplaatsen hebben en om elk korps moet als het ware een kring getrokken worden, waaruit het steeds zijne manschappen trekt. Het verkregen nummer bij de loting zal bepalen tot welk der beide legers de loteling zal behooren. Ruilingen tusschen de militiens van de beide categoriën zijn veroorloofd. Verkorting van oefeningstijd wordt toegekend aan hen, die bij hunne indiensttreding bewijzen van voldoende individueele geoefendheid (door het Bestuur van Oorlog nader te omschrijven) kunnen afleggen.

Deze laatste bepaling geeft tevens de rigting aan, waarin de vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel moeten werkzaam

zijn. De hun aangewezen taak schijnt de militaire vorming der jongelieden beneden 20 jaar te zijn.

De kaders van de *beide* militie-legers zullen voor een deel uit de militie zelve genomen worden. Daar de officieren en onder-officieren der militie geen pensioen genieten en slechts betaald worden gedurende den tijd, dat de militie onder de wapenen is, ontstaat langs dezen weg de mogelijkheid om *sterke* kaders te verkrijgen voor betrekkelijk weinig geld. Onze tegenwoordige kaders zijn te zwak voor het geval, dat alle ligtingen onder de wapens zijn, en te sterk voor het getal manschappen, dat in gewone tijden onder de wapens is. Deze laatste omstandigheid — de wanverhouding tusschen de sterkte der kaders en die der troepen op vredesvoet — heeft verschillende nadeelen. Zij maakt de goede vorming en opleiding der kaders moeilijk, want deze kunnen niet gevormd worden zonder soldaten. Zij is oorzaak dat elk ranghebbende zich bezigt houdt met bijzonderheden, die hij aan minderen behoorde over te laten, zoodat zijn blik hoe langer hoe meer bekrompen, zijn geest hoe langer hoe minder ruim wordt. Daarenboven leidt zij tot groote en noodelooze uitgaven. De tractementen en pensioenen verslinden het grootste deel van het budget van oorlog.

Wat de uitvoering van dezen maatregel betreft, zij opgemerkt, dat de toepassing zich aanvankelijk tot de infanterie en tot de rangen beneden dien van kapitein behoort te bepalen. ¹⁾ De militiens, die voor een rang in aanmerking wenschen te komen, moeten behooren tot de militie, die tot eerste oefening een jaar onder de wapens komt. Heeft het lot hen voor de andere categorie bestemd, dan zullen zij derhalve van nummers moeten verwisselen.

De officieren moeten een driejarigen cursus van eene hoogere burgerschool hebben bijgewoond en 10 maanden werkelijke dienst hebben gedaan bij de militie of bij de brigade vrijwilligers, welke laatste in het algemeen als eene *leer- of instructie-brigade* zal moeten worden beschouwd.

Zij doen dan nog 2 maanden dienst als officier en kunnen tot ten

¹⁾ Het kader van eene compagnie infanterie bestaat tegenwoordig uit: 3 officieren, 1 sergeant-majoor, 1 fourier, 5 sergeanten en 8 korporaa's. Dit liniekader is te zwak voor oorlogstijd. De bedoeling is het kader van alle kompaniën te doen bestaan uit:

4 officieren, waarvan 2 tot de militie zullen behooren;

1 sergeant-majoor en 1 fourier, beiden van het vaste of liniekader;

8 sergeanten, waarvan 4 tot de militie zullen behooren;

12 korporaa's, waarvan 6 tot de militie zullen behooren.

Het kader behoorende tot het leger (A), waarvan de kompaniën slechts gedurende 3 maanden bestaan, is bestemd om gedurende de 9 overige maanden des jaars, dienst te doen bij de schietoefeningen der schutterijen (zie beneden). Een deel van dat kader zal, tot nadere vorming, gedurende dien tijd bij de brigade vrijwilligers dienst doen. Van elke compagnie van leger (A) zal echter altijd, 1 officier, de sergeant-majoor en de fourier, even als de zoogenaamde „Stam” der Pruisische landweer-bataillons, in het garnizoen aanwezig moeten zijn.

luitenant worden bevorderd, nadat zij nog twee herhalings-oefeningen hebben bijgewoond. Wanneer men bedenkt, dat in Pruisen een groot deel van de officieren der infanterie van het eigenlijke staande leger getrokken wordt uit de *porte-épée fährichs*, die 11 maanden dienst hebben gedaan, en in oorlogstijd uit *reserve*-luitenants (voormalige éénjarige vrijwilligers, die nog 3 oefenings-perioden van 4 tot 8 weken bij het *leger* als officier hebben bijgewoond) en landweer-luitenants (voormalige éénjarige vrijwilligers, die nog 2 oefeningsperioden van 8 tot 14 dagen bij de *landweer* als officier hebben bijgewoond) dan schijnt aan het welslagen van den voorgestelden maatregel — bij opregte medewerking van de Regering en van het leger zelf — niet te twijfelen. Voor de onder-officieren en korporaals zullen soortgelijke bepalingen gemaakt moeten worden. De maatregel zal later ook tot andere wapens en dienstvakken, in de eerste plaats tot de geneeskundige dienst en de administratie, moeten worden uitgestrekt, maar het schijnt onnoodig thans reeds in bijzonderheden aan te geven op welke wijze de zaak voor deze geregeld zou kunnen worden.

Met de hierboven vermelde strijdkrachten is de verdediging van het land te voeren. Een grooter getal troepen ware eer na- dan voordeelig.

Het is een dwaalbegrip, waarin zij, die zich niet op de studie der krijgskunst hebben toegelegd, dikwijls vervallen, dat het bovenal op groote massa's aankomt. Die groote massa's stichten, tenzij daaraan eene zeer krachtige organisatie wordt gegeven, in den regel niets dan verwarring. Maar eene krachtige organisatie kost veel geld, en een klein land als het onze heeft de middelen niet — ook indien het den wil had — om honderdduizenden soldaten behoorlijk te organiseren, te wapenen, uit te rusten. De plannen van hen, die ons willen begiftigen met legers van 2 à 300.000 man, die echter weinig geld moeten kosten, zouden praktisch, tot niets anders leiden dan dat wij duizenden slecht georganiseerde, slecht uitgeruste, slecht geofende en slecht aangevoerde menschen zouden verkrijgen — een welkome prooi voor ulanen en huzaren, die deze geïmproviseerde soldaten bij geheele benden zouden neërsabelen of gevangen nemen. Het komt er op aan eene krijgsmagt te hebben, groot genoeg om onze stellingen en de daarvoor gelegen terreinen te verdedigen, en die magt moet goed georganiseerd, goed geofend, gewapend en uitgerust, bovenal goed aangevoerd worden. Een grooter cijfer aan troepen dient tot niets, allermint in ons land, waar de aard van het terrein — althans in de gedeelten, die vatbaar zijn voor verdediging — de optreding van groote massa's zoowel aan den verdediger als aan den aanvaller verbiedt. ¹⁾ Intusschen dient er eene *reserve* aanwezig te zijn.

¹⁾ Ook de generaal TROCHU in zijn beroemd werk *l'Armée française en 1867* bestrijdt met kracht het denkbeeld, dat het bovenal op een groot getal soldaten aankomt. Zie o. a. blz. 123, waar hij de woorden van MONTAIGNE tot de zijne maakt: „*Ce n'est pas le nombre des hommes, ains le nombre des bonshommes qui fait l'avantage à la guerre, le demeurant servant plus de destourbier que de secours.*”

Daartoe moeten de schutterijen dienen. Schutterplichtig moeten, naar de meening van den ondergeteekende, alle mannelijke ingezetenen, gehuwd en ongehuwd zijn, van 20—35 jaar. Het cijfer der schutterplichtigen, op die wijze te verkrijgen is kolossaal groot. Het getal jongelieden, dat het 20ste levensjaar intreedt en — gelet op de wettelijke vrijstellingen en de afkeuringen wegens fysieke ongeschiktheid — als dienstplichtig is te beschouwen, bedraagt in de eerste reeks van jaren ongeveer 25.000, stel 24.600. Voor de militie worden, naar het hier ontwikkelde plan, jaarlijks 14.600 man (600 man voor de zee-militie) aangewezen, blijven dus voor de schutterij beschikbaar 10.000; gevende voor 5 jaren, dus tot het 25ste jaar 50.000 man. Hierbij komen de mannen van 25 tot 35 jaar of 10 ligtingen van 25.000, totaal 250.000, of na aftrek der verliezen 200.000. Algemeen totaal der schutterijen 250.000 man.

De ondergeteekende zou deze magt niet wenschen te kleeden, noch te wapenen. Hij zou ze slechts wenschen te oefenen in het *schieten* en daartoe in elke gemeente of bij elke schietbaan de noodige wapens beschikbaar willen stellen. Die oefeningen zouden verplichtend zijn voor de tot de dienst geschikte mannen van 20—25 jaren en het getal zou b.v.b. 20 in het jaar kunnen bedragen. De noodige instructeurs zouden door het leger verschaft worden. Aan de schutterplichtigen zou geene organisatie of indeeling naar militaire grondregelen moeten gegeven worden, maar zij zouden — gemeentesgewijze natuurlijk — slechts eene organisatie moeten verkrijgen, geschikt om den geregelden gang der schietoefeningen en de geregelde opkomst in geval van mobilisatie (waarover beneden) te verzekeren.

Aan het hoofd der schutterskorpsen, uit de schutterijen van eene of meer gemeenten te vormen, zouden gepensioneerde of voormalige militie-officieren kunnen worden geplaatst. Het is duidelijk dat dergelijke schutterijen niet geschikt zullen zijn tot handhaving der inwendige rust, maar de vraag is veroorloofd, of de schutterijen wel ooit over het geheele land zoodanig zullen zijn in te rigten, dat zij werkelijk tot dat doel kunnen dienen.

Ernstige verstoring der inwendige rust is in ons land eene zeldzaamheid. Waar ze tot hier toe plaats vond, heeft men zich overal gehaast de hulp van het leger in te roepen.

De schutterplichtigen van 25—35 jaar zullen dus bestaan uit gewezen militiens en vrijwilligers en uit schutters, die elk 100 schietoefeningen hebben bijgewoond.

In geval van oorlog zouden:

1°. uit de 250.000 schutters dadelijk allen opgeroepen en op hunne vroegere korpsen of de meest nabijgelegen garnizoensplaatsen gedirigeerd moeten worden, die vroeger gediend hadden bij de artillerie, de mineurs, de pontonniers, de zee-militie alsmede bij de marine, omdat men dan geene handen genoeg kan hebben voor het bewapenen en in staat van verdediging stellen van vestingen, het aanbrengen van versperringen, het leggen van torpedo's, het slaan van bruggen, enz., enz.

Evenzoo zouden de gewezen cavaleristen, tot de schutterijen behoorende, dadelijk onder de wapenen moeten komen, ten einde voor zoover men hun paarden zou kunnen geven als ordonnancen bij de verschillende staven, in vestingen en bij de bewaking der kusten dienst te doen, en zodoende de eigenlijke cavalerie hare sterkte te doen behouden. Voor de hierbedoelde schutterpligtigen — artilleristen, pontonniers, cavaleristen, enz. — zouden de noodige kleeding- en uitrustingsstukken en wapens in de magazijnen van oorlog voorhanden moeten zijn.

2°. uit de 250.000 schutterpligtigen zouden verder opgeroepen moeten worden allen of een gedeelte der schutterpligtigen uit de werkelijk te verdedigen landstreken. In geval dus van een aanval alleen op het oostelijk frontier, de schutters uit N.- en Z.-Holland, Utrecht en Zeeland. Bij een aanval op het zuidelijk frontier daarenboven die uit Limburg en N.-Brabant. Deze schutters zouden in de versterkte punten moeten worden geplaatst, en het gouvernement zou alleen te zorgen hebben dat zij daar wapens vonden. Het is duidelijk dat deze oproeping geleidelijk en naar mate van de behoefte zou moeten plaats hebben, hetzij gemeentesgewijze, hetzij naar den leeftijd. Algemeene oproeping zou juist die groote massa's geven, die in zulke tijden slechts verwarring veroorzaken. Overigens kunnen de schutterpligtigen, die niet worden opgeroepen in de verschillende provinciën, dienen om eene geheel plaatselijke verdediging — in den geest van die van St. Quentin en andere steden van Frankrijk — te organiseren.

Door de voorgestelde organisatie wordt inderdaad de weerbaarheid van de gansche natie verkregen. Alle mannen van 20—35 jaar zullen in het schieten geoefend zijn, en kunnen dus deelnemen aan de verdediging. Van de gewezen militiens tot de technische wapens behoorende wordt in geval van oorlog partij getrokken, zonder hen in tijd van vrede aan eenige verplichting te onderwerpen. Het nadeel aan de groote massa's verbonden wordt, door de wijze van oproeping, ontgaan. Er is een leger voor de eigenlijke verdediging, en daarachter eene onuitputtelijke bron van min of meer geoefende menschen, de vrijgeloopte militiens van 20—25 en de mannen van 25—35 jaar, om de verliezen aan te vullen, en daar van dienst te zijn waar geoefende handen te kort komen. De voorgestelde organisatie is daarenboven zoodanig ingerigt, dat zij in toepassing kan komen zonder het bestaande leger te desorganiseren — een euvel dat aan de meeste andere organisatieplannen kleeft en de zwakke zijde daarvan uitmaakt.

Eindelijk wordt ook door de voorgestelde inrigting der schutterijen dat onoplosbaar vraagstuk ter zijde gesteld om eene dadelijk bruikbare krijgsmagt te vormen uit burgers, die in tijd van oorlog als soldaten zouden moeten dienen, maar die men in tijd van vrede toch niet kan of wil onderwerpen aan de verpligtingen die noodig zijn om er soldaten van te maken.

Ten aanzien van de geldelijke gevolgen dezer organisatie valt weinig bepaalds op te geven. De kosten zullen hoofdzakelijk afhangen van de

uitbreiding aan het stelsel van militie-kaders te geven, en daaromtrent is a priori weinig te zeggen; de ondervinding zal ten aanzien van dat punt uitspraak moeten doen. Het denkbeeld is overigens de cavalerie te verminderen en op minder kostbare wijze te organiseren, en de rijdende artillerie te vervangen door veldartillerie, die 120 vuurmonden in het veld zal moeten brengen. Tot eene juiste vergelijking met de tegenwoordige inrigting moet men voorts de groote kosten in rekening brengen welke door eene wet als het voorgestelde ontwerp betreffende de schutterijen op het Rijk en de gemeenten worden gelegd. Die kosten zullen bij de hier voorgestelde inrigting der schutterijen grootendeels vervallen. ¹⁾

Eindelijk zij nog opgemerkt, dat het welligt aanbeveling zou verdienen de militie en de schutterij bij ééne wet te regelen. De Grondwet schijnt zich daartegen niet te verzetten, en eene gelijktijdige regeling heeft het voordeel, dat de eischen welke de Staat aan de bevolking tot handhaving van 's lands onafhankelijkheid meent te moeten doen, in haar geheel kunnen worden overzien. Bij eene afzonderlijke regeling blijft het altijd onzeker — wanneer eene militie-wet wordt voorgesteld — hoedanig de eischen zullen zijn welke het Gouvernement met opzigt tot de schutterijen wenscht te doen; wordt eerst eene schutterijwet in behandeling genomen, dan rijst dadelijk de vraag: wat zal er van de militie worden? Bij eene algemeene wet zou art. 1 overeenkomstig art. 177 der Grondwet den algemeenen dienstpligt van alle mannelijke ingezetenen van 20–35 jaar hetzij voor de militie, hetzij voor de schutterijen kunnen vaststellen, terwijl een tweede artikel

¹⁾ Ten laste van Rijk en gemeenten komen volgens het voorgestelde ontwerp de posten:

Bezoldiging, reis-, verblijf- en bureaustkosten van den Inspecteur te stellen op.....	f 8.000
Toelagen aan de kommen van 50 batns gemiddeld naar mate de gemeente gemidd. te stellen à 500.....	„ 250.000
Bezoldiging der adjudanten, kwartiermrs, offen. v. gez., adjen-ond.off., sergt-majoors, sergen en korpl-tambors, tamboers en hoornblazers voor 50 batns.....	„ 200.000
Idem van de auditeurs, secretarissen en boden bij de schuttersraden „	35.000
Aankoop en onderhoud van lokalen voor theoriën, van de provoosten, enz., in de gemeenten.....	„ 7.000
Totaal....	f 500.000

Hierbij komen nog tal van uitgaven aan het onderhouden van een georganiseerde schutterij voor het Rijk en de gemeenten verbonden, maar die moeilijk onder bepaalde cijfers zijn te brengen.

Van de onkosten voor kleeding en wapens is hier geen gewag gemaakt omdat eene raming ondoenlijk is. De gemeenten betalen thans voor dat onderwerp aanzienlijke sommen. Volgens het hier ontwikkelde plan vervalt die uitgave geheel, maar zal het Rijk voor de kleeding der gewezen manschappen van de technische wapens en van de cavalerie hebben te zorgen.

de sterkte der jaarlijksche militie-lichting door loting te verkrijgen voor de landmagt op 14.000 zou kunnen stellen, tenzij men mogt verkiezen, wat in vele andere landen geschiedt en uit meer dan een oogpunt aanbeveling verdient, de sterkte der lichting jaarlijks of telkens voor een zeker aantal jaren bij eene afzonderlijke wet te doen bepalen. Tevens zou dan de werkelijke dienst- of oefeningstijd van de beide categoriën van militiens bij de wet moeten worden vastgesteld. Op deze wijze kan zonder grondwetsherziening, het grondwettig voorschrift van algemeenen dienstpligt in art. 177 neergelegd tot eene waarheid worden gemaakt.

De ondergeteekende wenscht echter niet onopgemerkt te laten, dat ware men niet door de bepalingen der Grondwet gebonden, de levende strijdkrachten op eenvoudiger en minder kostbare wijze tot de vereischte sterkte waren te brengen. Men had dan slechts met behoud van het tegenwoordige militie-contingent van 10.400 man voor het leger den dienstdienst te verlengen tot 8 jaar met bepaling dat de militiepligtigen de eerste 4 jaren in actieve dienst en de 4 overige in reserve zouden verblijven. Op die wijze zou een sterk leger zonder vermeerdering van last voor de bevolking worden verkregen. Ook in dit stelsel zou aan de schutterrijen de hierboven aangegeven inrigting kunnen worden gegeven.

's-HAGE, 11 October 1870.

Ik deel die nota mede, omdat ze ongetwijfeld nog waarde heeft als de toenmalige zienswijze van een scherpzinnig deskundige over het steeds aanhangig vraagstuk, de gewenschte inrichting van onze levende strijdkrachten, doch tevens als term van vergelijking met de schets van den Oud-Minister SEYFFARDT, meer bepaald betrekkelijk DE Roo's standpunt vóór of na 1870 ten opzichte van:

eene toereikende landmacht van vrijwilligers om te dienen in of buiten Europa, naar de omstandigheden, volgens art. 178 der grondwet van 1848;

verhooging van het militie-contingent;

afschaffing van de plaatsvervanging;

de schutterrij.

Commentariën laat ik aan den lezer over.

Den Haag.

P. G. BOOMS.

Infanterie-Opstellingen in Permanente Werken toegelicht door een FORT-ONTWERP,

DOOR

J. H. A. MIJSBERG,
Kapitein der Genie.

I.

Infanterie-Opstellingen in Permanente Werken.
(Met de figuren 1 tot en met 7 op plaat I.)

Een opmerkelijk verschijnsel mag het heeten, dat, terwijl allerwegen tegenover de moderne aanvalsmiddelen, de dekkingen uitgebreider worden toegepast en tevens krachtiger worden gemaakt, zoo weinig wordt gedaan om de *Infanterie*, gedurende den tijd dat zij de gevechtsstellingen in permanente werken heeft bezet, tegen de vijandelijke projectielen te beschermen. In den rust- en den afwachtingstoestand, dient het verdedigende personeel, daarover is een ieder het eens, absoluut bomvrij ondergebracht te zijn. De vuurmonden, voor zoover die nog in de nieuwere fort-ontwerpen worden aangetroffen, worden echter niet alleen in de afwachtingsstelling, doch mede in het gevecht, met hunne bediening, onder dekkingen opgesteld. Alleen de infanterie moet in *open* opstellingen, d. w. z. slechts door eene borstwering gedekt, in het gevecht optreden. Ja, men zou zelfs kunnen meenen, dat er tegenwoordig een streven bestaat, om de verbeteringen, die men in de ontwerpen van voor eenige jaren in de constructie van de infanterie-opstelling had voorgesteld, niet toe te passen en de vroeger gebruikelijke aarden borstwering weder in eere te herstellen.

- Ik stel mij daarom voor in de volgende bladzijden na te gaan :
- 1°. wat eenige in het laatste tiental jaren gepubliceerde fort-ontwerpen te dien opzichte bevatten,
  - 2°. of het gevolg geven aan die voorstellen de goede werking van de infanterie verzekert, en zoo neen,
  - 3°. op welke wijze de infanterie-opstellingen dan ingericht zouden kunnen worden, opdat zij waarborgen geven, dat dit wapen op ieder gewild tijdstip zoo gedekt en krachtig mogelijk kan optreden.

Bij het beschouwen van de nieuwe fort-ontwerpen ten opzichte van de daarin voorkomende infanterie-opstellingen, wensch ik mij te bepalen tot die, welke na de groote revolutie in de duurzame versterkingskunst, — tengevolge van het verbeterde worpvuur en van de invoering van brisante projectielen, — alzoo na 1885, zijn gepubliceerd. Daarbij komen dan in de eerste plaats in aanmerking de voorstellen door Nederlanders in het openbaar gedaan en besproken, en vervolgens ook die van enkele schrijvers in het buitenland. Zooals men zien zal, loopen die voorstellen, ten opzichte van de infanterieborstweringen, over het algemeen niet veel uiteen; zij zouden onderscheiden kunnen worden in twee hoofdsorten, n.l.:

- a. die, waarbij de infanterie-opstelling uit een hard materiaal is samengesteld, waardoor getracht is de opruiming of vernieling van de borstwering door het inleidende artillerievuur tegen te gaan; en
- b. die, waarbij de borstwering en het banket uit aarde bestaan en het binnentalud al dan niet bekleed is, doch met geen andere dan middelen van tijdelijken aard.

Als voorbeeld van de eerstgenoemde richting, noem ik in de eerste plaats: „Proeve van een ontwerp voor een fort, naar de eischen van „den tegenwoordigen tijd (1887)“ door den Luitenant-Kolonel A. J. VOORDUIN.¹⁾ De infanterie-opstelling is hier als het ware uitgesneden in een betonblok, heeft een vertikaal binnentalud en een banket ter breedte van 2 M. (fig. 1, Pl. I). Opmerkelijk is het dat, zooals uit de toelichting van den schrijver blijkt, met deze inrichting beoogd wordt om „in weerwil „ook van een langdurig bombardement met schietkatoengranaten en „dergel., in die borstwering en daarachter nog altijd eenige plaatsen te „(zullen) vinden, voor het opstellen en bedienen van snelvurend geschut „geschikt“. Het is dus niet ter wille van de infanterie, dat deze voorziening werd getroffen²⁾, maar voor het snelvurend geschut; toch is deze borstwering ook voor infanterie bestemd en kan dit wapen dus van de voorgestelde inrichting de voordeelen genieten, die deze afwerpt.

In de tweede plaats kan, als voorbeeld van de richting sub *a* genoemd, dienen de voordracht van den Kapitein der Genie C. J. SNIJERS over: „De versterking en verdediging van inundatiestellingen, in „verband met de hedendaagsche denkbeelden op vestingbouwkundig „gebied“, gehouden in de V. t. b. v. d. Krijgswetenschap op 30 Januari 1891.³⁾ Bij de fort-ontwerpen, die in deze voordracht werden aangeboden, waren alle infanterie-opstellingen uit beton samengesteld; zoowel een deel van de borstwering, als het binnentalud, het banket en zelfs de walgang, was uit dat materiaal geconstrueerd (fig. 2, Pl. I). In tegenstelling met het eerstgenoemde ontwerp, is in deze forttypen de ver-

¹⁾ Militaire Spectator 1887, blz. 309.

²⁾ Dit blijkt ook nog daaruit, dat de keelborstwering, alleen voor infanterie bestemd, niet door beton tegen vernieling beschermd is.

³⁾ Zie: Verslagen dier Vereeniging 1890—91, blz. 262.

beterde infanterieborstwering in hoofdzaak toegepast om de goede werking van dat wapen te verzekeren, terwijl het vervoer langs het banket of langs den walgang van mitrailleurs als bijzaak wordt beschouwd.

Wanneer wij nu in buitenlandsche werken bladeren, dan treffen wij eveneens soortgelijke constructies aan. Zoo bijv. bij VON LEITHNER, waar hij in het eerste deel van „Die beständige Befestigung und der Festungskrieg” een drietal typen van Oostenrijk-Hongaarsche pantserfort-ontwerpen beschrijft, en tevens in het pantserfort van eigen constructie, door hem Gürtel-Hauptwerk (Nah- und Fernkampf-Stützpunkt) genaamd (fig. 3, Pl. I). Ook in het tweede deel van genoemd werk, dat de fortificatorische constructiën behandelt, worden bij de inrichting van den open wal eveneens infanterieborstweringen en banketten, uit beton samengesteld, besproken.

Eveneens geeft DEGUISE in zijn „La fortification permanente appliquée à l'organisation des forteresses à grand développement” een infanterieborstwering uit beton samengesteld, welke voorgesteld is in fig. 4, (Pl. I). In de evengoemde figuren 2 en 3 zijn de wijzen, waarop de ontwerpers zich de toegangen tot die infanterie-opstellingen hebben gedacht, in stippellijnen aangegeven. Hoewel in 't belang van een snelle gemeenschap onderscheidene van die toegangen kunnen zijn aangebracht, zal de infanterie, die de borstwering moet bezetten, zich toch altijd een eindweegs langs het open banket moeten verplaatsen, wat natuurlijk geen aanbeveling verdient.

Als *nadeel*, aan het gebruik van een dergelijke betonborstwering verbonden, wordt de meerdere uitwerking genoemd, die de projectielen, welke het plongée treffen, op de bezetting van den infanteriewal zouden uitoefenen. Die meerdere uitwerking kan zoowel het gevolg zijn van de steenstukken, die bij het treffen door granaten mede weggeslingerd worden en dus het aantal scherven, als 't ware, vergrooten, als van het ricochetteren en van het uiteenspaten van de kogels der infanteriewapenen en der granaatkartetsen, wanneer deze de harde betonblokken, soms nog versterkt door een bekleeding van natuurlijke steen, treffen. Het komt mij voor, dat die verhoogde uitwerking van het vijandelijk vuur werkelijk een groot nadeel is, verbonden aan het bezit van verharde borstweringen. Wat het artillerievuur betreft, wordt wel betoogd dat, wanneer de verdedigende infanterie de vuurlijn bezet, de aanvallende artillerie, ter wille van haar eigen infanterie, het gemiddeld trefpunt voorwaarts (dus naar achter het verdedigingswerk) zal hebben verplaatst, doch daar staat tegenover:

- 1°. dat het nog zeer de vraag is of de verdediger met het innemen van de gevechtsstelling altijd wel zoolang zal mogen en kunnen wachten, waardoor toch aan de aanvallende infanterie maar al te goede gelegenheid wordt geboden om het verdedigingswerk te naderen, en
- 2°. dat al moge de verdediger ook het tijdstip der voorwaartsche verplaatsing van het artillerievuur goed hebben onderkend, en daarna

eerst den wal hebben bezet, toch altijd, tengevolge van de spreiding, de te kort gaande schoten het plongée kunnen treffen, en dus die meerdere uitwerking kunnen veroorzaken.

Is het evengenoemde bezwaar, wat het artillerievuur aangaat, niet zoo bijzonder belangrijk, — ten opzichte van het infanterievuur, dat in deze phase van den aanval in ruime mate wordt toegepast, is de toestand anders. Konden bij een aarden borstwering de treffende kogels of indringen of onder een groote elevatie weder opspringen, bij een verhard plongée zullen zij of niteenspatten of onder een kleinen hoek ricochetteren en daardoor veel gevaar voor de hoofden van de manschappen, die de borstwering bezetten, kunnen opleveren.

Bij het nemen van een beslissing of men in een permanent werk de infanterieborstwering uit beton zal construeeren, zal men zich dus de vraag moeten stellen, wat zwaarder weegt: het daardoor veroorzaakte *nadeel*, dat de uitwerking van het vijandelijke vuur in meerdere of mindere mate wordt verhoogd, dan wel het *voordeel*, dat de infanterieopstelling, op het tijdstip, dat zij bezet moet worden, nog een borstwering is, die behoorlijk dekking oplevert en waarlangs men zich met spoed, zoo mogelijk met mitrailleurs, verplaatsen kan.

Het is waarschijnlijk naar aanleiding van soortgelijke overwegingen, dat verscheidene schrijvers van de betonborstweringen niets willen weten, of in elk geval in het gebruik daarvan geen voordeel zien. ¹⁾ Gaan wij weder in de eerste plaats de in Nederland gepubliceerde fortontwerpen na, dan zien wij dat de Luitenant VON SCHMID, die in het jaar 1896 zijn denkbeelden omtrent de inrichting van een fort in de Amsterdamsche stelling openbaar maakte, van geen betonborstweringen wil weten. Of het straks genoemde nadeel van de grootere vijandelijke vuuruitwerking daarbij den doorslag heeft gegeven, is, meen ik, door den schrijver niet meêgedeeld; wel dat aan de borstwering „niets duurzaam te vernielen” mag zijn en dat de door 's vijands granaten toegebrachte schade, door pionierwerk hersteld moet kunnen worden. De borstwering bestaat dus in dat ontwerp uit een aarden wal, met een waarschijnlijk niet bekleed binnentalud.

In het fort-ontwerp, door AEMSTEL gepubliceerd in No. 5 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift, treffen wij ook een aarden wal, doch waarschijnlijk wel bekleed, als infanterieborstwering aan. Of ook hier vrees voor de vergrootte uitwerking van het vijandelijke vuur heeft terughouden van het voorstellen van een betonborstwering, blijkt niet uit de toelichting. Vermoedelijk wel, want in de volgende aflevering (Mil. Spectator No. 6) wordt meêgedeeld dat, om der kosten wille, is nagelaten het ontwerpen van een in beton uitgevoerd banket en *ondergeeelte van het binnentalud*, zoomede van enkele treden ter verbinding van het banket met het terreplein, hoewel zulks overigens wenschelijk werd geacht. Hoe hoog die betonbekleding zou reiken, wordt niet

¹⁾ Richting, bedoeld sub *b* op blz. 14.

aangegeven, doch in elk geval wordt het aanwenden van een betonborstwering door dien schrijver niet voorgestaan. In hoever de kosten in deze mogen wegen, moet natuurlijk de ontwerper weten; het komt mij echter voor dat, wanneer door het besteden van een bedrag van $\pm f$ 12.000 ¹⁾, de infanteriewerking in het fort, waarop het toch ook naar AEMSTEL'S denkbeelden, in het bijzonder aankomt, beter verzekerd is ²⁾, dit betrekkelijk gering bedrag overvloedig rente zou opleveren.

Slaan wij nu onze blikken weder naar het buitenland, dan zien wij dat de Generaal BRIALMONT in zijn werken van de laatste jaren nergens betonborstweringen voor infanterie toepast. ³⁾ Ik geloof niet dat daarvoor ergens door hem redenen worden aangevoerd.

Evenmin wordt in het jongste werk van den Generaal MORIZ RITTER VON BRUNNER ⁴⁾, bij de bespreking van de samenstellende deelen van permanente werken, gewag gemaakt van infanterie-opstellingen uit beton geconstrueerd. In de toepassingen, welke die schrijver echter laat volgen, komen intusschen naast aarden borstweringen ook verharde infanterie-opstellingen voor, in hoofdzaak ter plaatse, waar zich onder de borstwering gebouwen bevinden; deze hebben dan een profiel min of meer met dat van VON LEITHNER, hiervoren genoemd (fig. 3, Pl. I), overeenkomende. In een van de voorbeelden komt evenwel ook een zelfstandige, uit een betonblok bestaande infanterieborstwering voor. Een tegenstander van verharde infanterie-opstellingen is de Generaal VON BRUNNER dus geenszins.

In de „Grundrisz der Befestigungslehre von W. STAVENHAGEN”, wordt slechts van een aarden infanterie-borstwering melding gemaakt, zoo ook in de vroeger gepubliceerde ontwerpen van SCHUMANN, ROCCHI en WELITSCHKO.

Ofschoon dit overzicht verre van volledig is, blijkt er toch genoegzaam uit, dat de uit beton samengestelde infanterie-borstwering niet door een ieder wordt voorgestaan, hoewel men niet direct van voor-

¹⁾ Ten opzichte van de totale kosten van het fort, die zonder bodemverbetering globaal getaxeerd worden op wel 2.5 ton, een *zeer klein* bedrag.

²⁾ Zooals nu het ontwerp is ingericht, is zeker de infanteriewerking *niet* of in elk geval *onvoldoende* verzekerd. Ik kom hierop straks nog terug.

³⁾ Alleen op Pl. XII van: „La défense des états et la fortification à la fin du XIXe siècle”, treft men in het fort-ontwerp een verharde borstwering voor infanterie aan. Dit is echter meer een gevolg van het partij trekken van de dekking, die een onder de vuurlijn loopende gemeenschapsgang aanbiedt, dan om de infanterie een onvernietbare opstelling te bezorgen; het banket is ten minste niet verhard. Toch teekent de Generaal hierbij aan, dat de verdediging van den wal door de infanterie dientengevolge tot het laatste oogenblik verzekerd is. Bezwaren heeft deze schrijver dus kennelijk tegen een verharde infanterie-opstelling niet.

⁴⁾ Leitfaden für den Unterricht in der beständigen Befestigung (fünfte ganz neu bearbeitete Auflage) 1896.

tegenstanders kan spreken, want een bepaald punt van strijd heeft deze constructie, voor zoover mij bekend, nog niet uitgemaakt. 't Schijnt dat vele schrijvers het meer als een zaak van ondergeschikt belang hebben beschouwd, niet der moeite waard om aan een ernstig onderzoek te worden onderworpen.

Dit nu komt mij geenszins gerechtvaardigd voor.

De infanterie, het wapen bij uitnemendheid, waar het de nabijverdediging geldt, dient, om naar behooren tot haar recht te kunnen komen, in hare uitwerking ten volle verzekerd te zijn. Omdat dit wapen het groote voorrecht bezit van in staat te zijn op bijna elk terrein in het gevecht op te treden, mag men niet verzuimen het terrein zoodanig te verbeteren, dat de infanterie daar een behoorlijke stelling vindt. Gaat men echter uit van het denkbeeld dat de infanterie zich toch wel weet te redden, al is de voor haar bestemde positie niet meer in alle opzichten in bekwamen toestand, dan vergeet men daarbij, dat die minder goede opstelling uit den aard der zaak de *uitwerking vermindert en meer verliezen met zich brengt*. Bij de discussie omtrent de voorstellen van den Kapitein SNIJDERS in de V. t. b. v. d. Krijgswetenschap ¹⁾ ging een der sprekers zelfs zoo ver, dat hij de betonborstwering minder noodig achtte, omdat zij kans opleverde voor vermeerderde vijandelijke vuuruitwerking en omdat *de kuilen door de vijandelijke mijngranaten in de borstwering gevormd, toch dekking aan de verdedigende infanterie kunnen verschaffen*. Welke verliezen die infanterie zal lijden voor zij de stelling in die granaattrechters ingenomen heeft en hoe gering de vuuruitwerking uit een dergelijke opstelling zal zijn, schijnt van minder aanbelang; de infanterie *heeft* een stelling en *kan* vuur afgeven.

Op een dergelijke wijze doorredeneerende zou men er toe kunnen komen, geen infanterie-opstellingen meer voor te bereiden en het van den toestand van het terrein, op het oogenblik dat dit wapen in werking moet komen, te laten afhangen, welke stelling zal worden ingenomen. De infanterist is dan in denzelfden toestand als in den veldoorlog, wanneer hij zonder voorbereiding op een bepaald terrein een verdedigende positie moet innemen. Wanneer ik zeg „in denzelfden toestand”, dan is dat eigenlijk niet eens juist; hij is van nog mindere conditie, want hier in 't verdedigingswerk is hij tot een kleine ruimte beperkt, terwijl hij te velde nog in zekere mate een geschikte stelling kan uitzoeken. Dat men door een te geringe of onvoldoende voorbereiding het groote voordeel, aan het bezit van permanente werken verbonden, prijs geeft, is duidelijk. Het doel toch van de permanente verdedigingswerken is om met een minimum van bezetting een maximum van weerstand te verkrijgen. Daarvoor is het dan ook echter noodig dat men zuinig zij op zijn manschappen, d. w. z. dat men alles moet doen om verliezen te voorkomen en niet van de gedachte moet uitgaan

¹⁾ Vergadering van 24 April 1891.

dat voor een buiten gevecht gesteld soldaat, terstond toch een man van de reserve in de plaats treedt. Al is een gevallen soldaat der infanterie makkelijker te vervangen dan een gedemonteerd kanon, men moet, naar mijne meening, aan de beide elementen van de verdediging, infanterie en artillerie, de grootst mogelijke zorg besteden, om ze tot het einde van den strijd intact te houden. Zooals ik in den aanvang van dit opstel reeds opmerkte, bestaat thans over het algemeen die gelijkheid in zorg nog geenszins; algemeen is men er op uit, om de dekking van de vuurmonden te verbeteren en de werking daarvan tot het laatste oogenblik te verzekeren; dat ook de infanterie zorg behoeft, om tot het einde toe *naar behooren* ¹⁾ in werking te kunnen blijven, daaraan denken, ik toonde het reeds aan, slechts weinigen.

Toch acht ik dit een zaak van het grootste belang. Beschouwen wij die opstelling eens in verband met de kans op de te lijden verliezen, dan is het duidelijk, dat bij eene, die onvoldoende dekking oplevert, deze kans veel grooter is dan bij eene, waar aan de dekking de meeste zorg besteed is. 't Gevolg van die meerdere verliezen is, in de eerste plaats, dat hierdoor nadeel aan het moreel wordt toegebracht, doch verder dat meer manschappen van de reserve moeten invallen, dat deze dus sterker moet zijn en dat de bezetting van het werk alzoo, om de vuurlijn door een gelijke sterkte aan manschappen verdedigd te doen blijven, grooter moet zijn; meer levende strijdkrachten worden diengevolge alzoo aan het werk gebonden. Nu oefent het nadeel aan het moreel toegebracht natuurlijk op zijn beurt weder een ongunstigen invloed uit op de uitwerking van het af te geven vuur.

Bij twee borstweringen alzoo, wat de gelegenheid tot vuuruitwerking naar buiten betreft gelijk, doch waarvan de eene goede en de andere gebrekkige dekking verleent, vereischt de tweede meer troepen en levert dan *toch nog minder uitwerking op. Hoeveel grooter zou nu nog het verschil in waarde tusschen die beide dekkingen worden, wanneer de eerste — die met goede dekking — bovendien nog een zoodanige wijziging kon ondergaan, dat ook de gelegenheid tot het verkrijgen van een goede vuuruitwerking kon verbeterd worden.*

Het is naar een dusdanige infanterie opstelling, eene die aan eene uitnemende vuuruitwerking naar buiten de grootst mogelijke dekking paart, dat wij moeten streven. Eene zoodanige te ontwerpen en in toepassing te brengen zal de waarde van de infanterie als fortbezetting belangrijk verhoogen, waarin dan wellicht aanleiding gevonden zou kunnen worden, om de artilleriebewapening met hare kostbare opstelling te verminderen, en de artilleriebezetting, die zooveel beter buiten de werken diensten kan verrichten, tot een geringere sterkte terug te brengen.

¹⁾ Onder dit „naar behooren” zou ik wenschen te verstaan: zoodanig dat de vuuruitwerking overeenkomt met die, welke men redelijkerwijze van een vrij ongeschokte en goed gedekte infanterie-afdeeling mag verwachten.

Er is bij het beschouwen van infanterie-opstellingen in permanente werken nog een andere factor van gewicht. Niet alleen de gelegenheid tot goede vuuruitwerking en die tot dekking van het personeel, met de bezetting daarvan belast, leveren een juisten maatstaf tot het beoordeelen van de waarde van een dergelijke opstelling; daarbij dient mede het oog gevestigd te worden op den weg, dien de manschappen moeten afleggen, om van uit hunne bomvrije ruimten de infanterieborstwering te bereiken en deze te bezetten.

Zal die weg moeten worden afgelegd onder hevig, onder matig of onder zwijgend vijandelijk vuur? Wie zal het zeggen? Hoedanig zal de toestand van dat vuur zijn, op het tijdstip dat de infanterie haar stelling *moet* innemen? Ik leg hier vooral den nadruk op het woordje „moet.” Wel wordt beweerd, dat de infanterie niet eer de vuurlijn zal bezetten, dan nadat de aanvallende artillerie haar gemiddeld trefpunt naar achter het verdedigingswerk heeft vooruitgebracht, doch het blijft altijd de groote vraag of dit tijdstip door den verdediger te rechter tijd kan worden onderscheiden, en zoo ja, of dan niet reeds de aanvallende infanterie tot op een korten afstand van het werk heeft kunnen avanceeren en zich aldaar in het terrein heeft kunnen vastzetten. Die afstand te bepalen is hoogst moeilijk. Oorlogservaring bestaat er ten opzichte van dit onderwerp niet; wel kan worden aangenomen, dat door de meerdere juistheid van het tegenwoordige artillerievuur, die afstand geringer zal kunnen zijn dan in vroeger tijden. Maar bovendien zal het verband, dat er dient te bestaan tusschen het voorwaarts gaan van de infanterie en het vuren van de aanvallende artillerie, zeer verschillend zijn, zoowel door de richting — ten opzichte van de vooruitgaande beweging der infanterie — waarin de batterijen kunnen vuren, als door de soort van vuurmonden, die gebezigd worden, zoomede door den afstand, waarop deze vuren, en — niet het minst — door de ongelijke inzichten van de verschillende commandanten. Een stellige regel nopens dit verband is dus niet vast te stellen. Zeker is het, dat men in ieder geval zal trachten, dien afstand zoo klein mogelijk te maken, en ik geloof, dat wanneer men, om de gedachte te bepalen, een getal zou willen noemen, men wel zou kunnen aannemen, dat, wanneer de aanvallende infanterie op ± 300 M. van het verdedigingswerk genaderd is, nog steeds artillerievuur op het werk wordt afgegeven. Wanneer ik dit cijfer noem, dan worden daarbij de omstandigheden zeker niet als ongunstig aangenomen, doch ook niet zoo gunstig, of ik kan mij gevallen voorstellen, waarin nog een kleinere afstand zou kunnen worden bereikt. Laat ik daarom eens een oogenblik dit cijfer vasthouden en, in een bepaald geval, als juist aannemen, dan is het, dunkt mij, zeer de vraag of de verdediger, die aanvallende infanterie ongestoord, d. w. z. zonder zijn infanterie daartegenover te stellen, tot op een dergelijken afstand *mag* laten vooruitrukken, en of hij niet *verplicht* is, ook al is het werk nog onder vuur, zijn vuurlijn door de infanterie te doen bezetten. Het komt mij voor dat, wanneer de verdediger daartoe al niet

is overgegaan, hij zeker daarmee niet zal mogen wachten, als de aanvallende infanterie ongeveer genoemden afstand heeft bereikt. Nu zal het vuur, dat in een dergelijke periode van den strijd door de aanvallende artillerie wordt afgegeven, wel geen worpvuur van zwaar kaliber, maar waarschijnlijk het meest granaatkartetsvuur zijn uit licht geschut, dat met de aanvallende infanterie meê vooruit is gebracht.

Hoewel dus omtrent de hevigheid van het vijandelijke artillerievuur, op het oogenblik dat de verdedigende infanterie het banket zal moeten betreden, weinig te zeggen valt, zal zulks, — men kan het, dunkt mij, veilig aannemen — reeds plaats hebben, terwijl het werk nog onder vuur is. Hoe korter de af te leggen weg van de afwachtingsdekking naar de gevechtsstelling dus is, des te beter. Men vindt dan ook bij de meeste schrijvers den eisch vermeld, dat die weg kort zij en zoo gedekt mogelijk door de troepen moet kunnen worden afgelegd, en zulks niet alleen bij die schrijvers, die aan de infanterie hun aandacht hebben gewijd en daarvoor een duurzame, moeilijk vernielbare borstwering hebben ontworpen, maar ook bij die, welke slechts een aarden wal voor dat wapen voldoende achtten.

Laat ons eens nagaan, wat de reeds genoemde schrijvers te dien opzichte vermelden, en hoe in hunne ontwerpen daaraan wordt voldaan.

Zoals ik hiervoren reeds aanteekende was de toepassing van een betonborstwering in het „Ontwerp van een fort naar de eischen van den tegenwoordigen tijd (1887)” van den toenmaligen Luitenant-Kolonel VOORDUIN, meer gegrond op het gebruik van snelvurend geschut, dan op de werking van de infanterie, waaraan echter die constructie tevens ten goede kwam. In dat artikel deelt die schrijver dan ook, omtrent den afstand tot hare gevechtsstelling door de infanterie af te leggen, geen eischen mede. Het fort-ontwerp evenwel beschouwende, blijkt dat de grootste daarbij af te leggen afstand ± 50 M. en de kortste ± 10 M. bedraagt (gemiddeld alzoo ± 30 M.), waarbij dan nog 3 M. geklommen moet worden langs een helling op haar steilst 1 op 2, wanneer namelijk granaattrechters dien toestand niet aanmerkelijk gewijzigd hebben, waarvoor echter veel kans bestaat.

De Kapitein SNIJDERS wenscht, blijkens zijn voordracht in de V. t. b. v. d. Krijgswetenschap op 30 Januari 1891, meer zorg aan de infanterie besteed te zien. In de drie toen gepubliceerde fort-ontwerpen zijn nl. zoodanige inrichtingen voorgesteld, dat de infanterie-opstelling op verschillende punten geheel gedekt te bereiken is. Daartoe loopt onder de borstwering, ongeveer evenwijdig met de vuurlijn, een overwelfde gang, die op verschillende punten door middel van trappen gemeenschap met den walgang heeft. Die uitgangen zijn overdekt door een smeedijzeren pantserplaat, rustende op een hardgietijzeren voorpantser, en worden door scherfwerende stalen deuren gesloten (fig. 2, Pl. I). Die infanterie-opstelling is verder door een scherfwerende parados tegen uit de binnenruimte van het werk terugspringende scherven gedekt. Nu is, zooals uit het voorgaande blijkt, getracht de gevechts-

stelling zoo gedekt mogelijk in verbinding te brengen met de afwachtingsdekkingen; toch moet ook hier de man zich minstens 2 of hoogstens 18 M. (gemiddeld dus 10 M.) langs den open wal verplaatsen.

Van het fort-ontwerp van den Luitenant von SCHMID, — om ons vooreerst tot de Nederlanders te bepalen, — is te weinig bekend, dan dat hieromtrent de afstanden zouden kunnen worden bepaald, die de bezetting uit de wachtgebouwtjes naar de borstwering moet afleggen. Steeds zal die verbinding door de open lucht moeten plaats hebben, want *gedekte gemeenschappen* worden in dat ontwerp onnoodig geoordeeld.

In de vroeger aangenomen volgorde, kom ik nu aan het fort-ontwerp van AEMSTEL ¹⁾ en wensch ik ook de beginselen na te gaan, — voor zoover zij namelijk het bezetten van de infanterie-opstelling betreffen, — die bij dezen schrijver, tijdens het samenstellen van dit ontwerp, hebben voorgezeten.

AEMSTEL vermeldt dan dat minstens 100 geweren, *onder de meest voordeelige voorwaarden* vuur moeten kunnen geven van de linker-, en ongeveer 50 van de rechterface. Ten einde verder *een spoedige bezetting* van de vuurlijn mogelijk te maken, acht die schrijver de vleugeluitgangen van het keelgebouw onvoldoende en maakt hij daarom een ruimen middenuitgang in den vorm eener breede poterne, die naar het front voert. Die ruime poterne (ongeveer 5 bij 13 M., of wanneer het voorste gedeelte bij de privaten en urinoirs er bij gerekend wordt, 5 bij 21 M.), die den naam van wapen- en loopplaats ontvangt, is bestemd om, wanneer een aanval dreigt en het artillerievuur nog op het fort hamert, daarin den troep te verzamelen, en om hem van daar met orde naar den wal te brengen, wanneer uit den uitkijkkoepeel daartoe het sein gegeven wordt. ²⁾

Wanneer wij nu bij het nagaan van de lengte van den weg, dien de infanterie-afdeeling, bij het bezetten van de vuurlijn, af te leggen heeft, aannemen dat $\frac{3}{4}$ van de bezetting van de linkerface en de helft van die der rechterface in de middenpoterne verzameld zijn en de overige afdeelingen bij de beide einduitgangen van het keelgebouw gereed staan, dan is de kortste weg uit de wapenplaats 45, de langste 100 M. (gemiddeld alzo $\pm$ 72 M.) en van uit het keelgebouw resp. 4 en 45 M. (gemiddeld $\pm$ 25 M.). Bedenkt men nu daarbij dat die wegen, waarlangs de vuurlijnbezettingen *met orde zullen geleid worden*, gaan over een open en door vijandelijke granaten omwoeld terreplein, dat wellicht door brisante projectielen, die het plongée nabij de vuurlijn hebben ge-

¹⁾ Militaire Spectator 1897, No. 5.

²⁾ De schrijver wil op die wapen- en loopplaats door de bezetting van het voorfront nog wat laten excerceeren. De bezetting voor de beide facen, voor zoover zij in deze poterne gereed staat, $\pm$ 100 man, kan daarin evenwel ternauwernood opgesteld worden, zoodat van excerceeren wel geen sprake zal kunnen zijn; bovendien is de hoogte in het midden 2.5 en aan de wanden nog geen 2 M.

troffen, daarin groote trechters ¹⁾ zijn gevormd, en het alzo mogelijk is, dat die opmarsch naar de vuurlijn van buiten het werk kan worden waargenomen, dan kan zeer zeker het *in stelling komen* van de infanterie niet bijzonder goed verzekerd genoemd worden. Dat de *werking* van de infanterie, achter een omwoelde en voor een deel wellicht weggeslagen borstwering, niet aan de redelijkerwijze te stellen eischen zal voldoen, is mede duidelijk. Men kan alzo niet zeggen dat in AEMSTEL'S ontwerp, de noodige zorg aan infanterie-opstellingen is besteed.

Wenden wij nu weder onze blikken naar het buitenland en wel in de eerste plaats naar hen, die, zooals wij zagen, aan de infanterie met nadruk een behoorlijke opstelling wenschen te verzekeren, n.l. von LEITHNER en DEGUISE, dan zien wij bij eerstgenoemden den eisch vermeld, dat de borstwering zoodanig moet ingericht zijn, dat de bezetting daarvan spoedig uit de ruststelling de gevechtsstelling bereiken kan, terwijl hij bij de bespreking van het tweede der Oostenrijk-Hongaarsche forttypen als voordeel vermeldt: de goed verzekerde verbinding van de gevechtsstelling (voor den nabijstrijd) met de gedekte ruimten, die door middel van vier toegangen een *zeer snelle* bezetting van de borstwering mogelijk maakt. Wanneer wij in de betrekkelijke figuren, de afstanden die afgelegd moeten worden, nagaan, dan blijkt, dat zij in het Gürtel-Hauptwerk 10 à 20 M. (gemiddeld 15 M.) en in het Oostenrijk-Hongaarsche type 4 à 30 M. (gemiddeld 17 M.) bedragen.

Ook DEGUISE wenscht een gemakkelijke en snelle verbinding tusschen de afwachtingsdekkingen voor de infanterie en hare gevechtsstelling en maakt dan ook in zijn ontwerpen verschillende uitgangen, om van de bomvrije ruimten den wal te kunnen bereiken. Toch hebben de manschappen zich nog een eindweegs langs de borstwering te verplaatsen, afwisselende tusschen 5 en 35 M. (gemiddeld 20 M.), waarbij dan tevens nog een aarden talud, hoog 1.7 M. en hellende onder $\frac{1}{2}$, moet worden beklommen. Tengevolge van de uitwerking van de beschieting kan de beklimming van dat talud nog de noodige moeilijkheden opleveren. Is de weg voor de infanterie dus bij dezen schrijver niet bijzonder effen gebaad, in haar gevechtsstelling aangekomen, wenscht hij de dekking, die de betonborstwering aanbiedt, nog te verbeteren door aan de manschappen de beschikking te geven over stalen schilden, tegen geweer- vuur en scherfwerking bestand, welke schilden door hen op de borstwering kunnen worden geplaatst. Ik kom op die inrichting nog terug. Men ziet echter, dat het DEGUISE niet aan zorg voor de infanterie-opstellingen ontbreekt.

Andere buitenlandsche schrijvers, die de verharde infanterieborstwering niet bijzonder noodig, of haar misschien wel min of meer nadeelig

---

¹⁾ Die trechters kunnen een middellijn van 10 en een diepte van wel 3 M. bezitten.

achten, wenschen toch evenwel den afstand, die de afwachtingsdekking van de gevechtsstelling scheidt, zoo gering mogelijk te maken.

In de eerste plaats de Generaal BRIALMONT; ook deze schrijver meent dat de infanterie zich snel uit de gedekte onderkomens naar de gevechtsstelling moet kunnen begeven om een aanval af te slaan. Toch moet, volgens zijn fort-ontwerpen, de infanteriebezetting zich veelal over groote lengten langs den open wal verplaatsen; afstanden van 60 en 70 M. zijn daarbij geen zeldzaamheid; soms zelfs is men verplicht over het banket te gaan (met 1,2 M. aanslaghoogte), zoodat men dien weg, of diep bukkende of onder het massavuur der aanvallende infanterie moet afleggen.

De Generaal VON BRUNNER noemt — bij de bespreking van de afwachtingsdekkingen, — als eisch voor de plaatsing daarvan, dat de bezetting op ieder oogenblik vlug en in tactisch verband uit de dekking kan komen, om zich achter de op weinige passen van daar verwijderde gevechtsstelling te kunnen opstellen en dan gelijktijdig het banket te kunnen bezetten. Bij de door dien schrijver gegeven toepassingen zien wij, dat soms nog verplaatsingen van ongeveer 30 M. lengte, langs verschillende aarden opridden noodzakelijk zijn, zoodat die wegen volstrekt niet altijd gemakkelijk begaanbaar zullen zijn.

Ook STAVENHAGEN (Grundrisz der Befestigungslehre) vermeldt dat de onder den wal gelegen afwachtingsdekkingen door *talrijke* en *breede* uitgangen met den walgang verbonden moeten zijn; hier dus ook het doel om spoedig de gevechtsstelling te bereiken. Gegevens omtrent te doorloopen afstanden treffen wij bij dezen schrijver niet aan.

Van de andere, vroeger genoemde schrijvers, die voor de infanterie slechts aarden borstweringen toepasten, is het alleen WELITSCJKO, die den eisch stelt, dat de gemeenschap tusschen de dekkingen en de gevechtsstellingen kort en gemakkelijk moet zijn en die dan ook tal van uitgangen uit de bomvrije ruimten naar den walgang ontwerpt. Toch moeten, volgens deze voorstellen, nog afstanden van 20 à 24 M. onder den blooten hemel doorloopen worden, eer de manschappen hun stelling hebben bereikt.

Zagen wij uit het voorgaande, ver van volledige, overzicht dat bij tal van schrijvers de meening heerscht, dat de tijd, noodig voor het bereiken en bezetten van de gevechtsstellingen door de infanterie, zoo kort mogelijk moet zijn, slechts door een hoogst enkelen worden maatregelen voorgesteld om den schutter, wanneer hij zijn stelling heeft bereikt en gedurende den tijd dat hij de vuurlijn heeft bezet, *meer dan door de borstwering alleen*, te beschermen. En toch acht ik een dergelijke beveiliging van groot belang, te meer nu de uitwerking van het infanterievuur in de laatste jaren weder aanmerkelijk is toegenomen. Niet alleen om daardoor de verdedigende infanterie voor verliezen te vrijwaren, maar vooral omdat, door een meer beschermde opstelling, de *uitwerking van het geweervuur des verdedigers* belangrijk zal verhoogd worden.

Wat toch is het geval?

Laten wij eens aannemen, dat door het bezigen van een gebetonneerde infanterie-opstelling, op het oogenblik dat de verdediger de borstwering bezet, deze nog in een vrij gaven toestand verkeert en dat de stelling zonder verliezen wordt bereikt. Nu zal door den verdediger het vuur moeten worden geopend. Maar, zooals wij hiervoren bespraken, is het zeer goed mogelijk dat de aanvallende infanterie, op dat tijdstip, reeds op een afstand van het werk van 300 M. of wellicht nog minder gekomen is. En met welke sterkte? Natuurlijk met groote overmacht, anders zou de belegeraar zeker niet tot den aanval besloten hebben. Het is moeilijk in deze cijfers te noemen, maar toch geloof ik, dat wij de verhouding tusschen verdediger en aanvaller gerust op minstens 1 : 8 mogen stellen. Wordt de frontvuurlijn dus bijv. door een honderdtal manschappen bezet, dan kan men zeker aannemen, dat op de eerste hoofden, die zich boven de borstwering vertoonen gewis een groot aantal, maar om een cijfer te noemen, wellicht een vierhonderd geweren van den aanvaller gericht en afgevuurd zullen worden. Natuurlijk zijn dat alle geen treffers, vermoedelijk zelfs slechts een zeer klein gedeelte, doch de moreele uitwerking daarvan op den verdediger zal groot zijn, en het gevolg hebben, dat deze vuurt zonder behoorlijk te richten, ja, zonder dat bij vele schutters van richten sprake is; tal van schoten, het groote meerendeel, gaat over de hoofden der aanvallers heen. En deze toestand verbetert daarna voor den verdediger geenszins, want naarmate de aanvaller avanceert, des te grooter wordt diens trefkans op de boven de vuurlijn uitstekende hoofden. ¹⁾

Leverde die borstwering nu evenwel *meer* dekking op, d. w. z. konden ook de hoofden van de verdedigers beschermd worden, het infanterievuur, van het werk afgegeven, zou in uitwerking belangrijk winnen.

Waarschijnlijk zijn het deze of dergelijke overwegingen geweest, die VON BRUNNER en DEGUISE er toe hebben geleid om voor te stellen, dat aan de verdedigende infanterie metalen schilden zouden worden verstrekt, welke, op de borstwering geplaatst, de hoofden der bezetting zouden dekken tegen geweervuur. Beschermen zij tegen infanterievuur.

¹⁾ Het komt mij voor, dat deze geringe vuuruitwerking van den verdediger een nadeel is, aan het *laat* bezetten van de vuurlijn verbonden. Vuurt men reeds wanneer de aanvaller nog op een belangrijken afstand verwijderd en diens trefkans op den verdediger, — die slechts een kleine schijf aanbiedt —, nog zeer gering is, dan zal de verdediger zijn overwicht gevoelen en het moreel zal, wel verre van geschokt, door het zien van de eigen vuuruitwerking, daarentegen verhoogd worden. Ik geloof dat het verschil in uitwerking tusschen vroeg en laat openen van het verdedigende vuur belangrijk is. Men zal dus bij onbeschermden borstweringen, *zoo spoedig het artilleriesvuur het slechts eenigszins toelaat*, de borstwering door de infanterie moeten doen bezetten, ten einde niet onder den druk van het overmachtige aanvallende infanterievuur op korte afstanden te komen.

dan zijn zij tevens geschikt om dekking op te leveren tegen scherven en kogels van granaatkartetsen.

Reeds in 1873 werd het gebruik van schilden door den Generaal VON BRUNNER in Streffleur's oesterreichischer militärischer Zeitschrift voorgesteld. Deze schrijver wenscht op het banket aanwezig te doen zijn draagbare schilden, tegen geweervuur bestand, die bij het bezetten van het banket snel op het plongée worden geplaatst. Die schilden zijn 0,45 M. breed en hoog en van een schietgat met viziersleuf voorzien. Zij zijn vervaardigd van gietstaal en hebben een dikte van 5 mM. ¹⁾ Deze platen zijn van onderen voorzien van twee puntige pooten, die in het aarden plongée worden gedrukt, totdat een paar dwarsarmen op den grond komen te rusten.

De schilden, welke DEGUISE wenscht toegepast te zien, zijn elk bestemd om twee man te beschermen; elk schild bestaat uit een 4 mM. dikke chroomstalen plaat, hoog 0,65 en breed 1,5 M., die door middel van een voetstuk en drie daarop rustende schoren, dik 8 mM., onder een helling van 20° met den vertikaal op het plongée wordt gesteld. Aan de onderzijde van elk schild zijn daarin twee schietgaten ingesneden, breed 0,1 en hoog 0,2 M., met een onderlingen afstand van midden op midden van 0,75 M.

Die schilden worden langs den voet van het binnentalud neergelegd, en, wanneer het banket bezet wordt, ieder door 2 man op het plongée gesteld, hetgeen, volgens DEGUISE, gemakkelijk kan geschieden, aangezien het gewicht van elk schild $\pm$ 48 KG. bedraagt. Volgens dezen schrijver, zijn die schilden bestand tegen geweervuur en tegen kogels van granaatkartetsen. Nu kan ik dit laatste wel aannemen, doch voor het eerste doel, weerstand bieden tegen geweervuur, komen zij mij te licht voor. Dit bezwaar oefent evenwel geen invloed uit op het beginsel; men kan dikkere platen bezigen, en wanneer dientengevolge het schild te zwaar mocht worden om door twee man op het plongée te worden geplaatst, dan maakt men schilden ter bescherming van één schutter, en twee nevens elkander staande manschappen helpen elkander bij het stellen.

Een ander bezwaar, aan het gebruik van deze schilden verbonden, is gelegen in het plaatsen op de borstwering. Door het voorafgaande vuur kan, en zal ook zeer waarschijnlijk, het plongée hebben geleden; de standplaats voor het schild is dus geenszins meer vlak, en dientengevolge kan de opstelling daarvan zeer wankelend wezen; soms zelfs zullen zij niet te stellen zijn. Vooral kan dit het geval zijn bij de schilden van den Generaal VON BRUNNER, die bestemd zijn om op een aarden borstwering te worden gebezigd. Een dergelijk plongée nu kan zeer

¹⁾ Het was in 1876 dat VON BRUNNER deze dikte voorstelde; thans is zij, door de meerdere indringing van den geweerkogel, onvoldoende. Ook de breedte van het schild schijnt mij te gering.

gehavend zijn en aan een effen draagvlak voor, of behoorlijke plaatsing van de schilden, valt daarbij eigenlijk niet te denken.

Een laatste bezwaar, en zeker niet het minste, vooral ten opzichte van DEGUISE'S systeem waarbij het vorige niet zoo zwaar woog, is, dat, om de schilden te plaatsen, de manschappen zich hoog boven de vuurlijn moeten verheffen, en alzoo, in verband met het groot aantal vijandelijke geweren, dat op dat tijdstip op hen gericht is, daaraan een prachtig doel zullen aanbieden.

Naar aanleiding en op grond van de voorgaande beschouwingen en mededeelingen, geloof ik, de volgende eischen te mogen vaststellen, waaraan de inrichting van infanterie-opstellingen in permanente werken zou moeten voldoen, om aan dat wapen een *goede werking te verzekeren*.

- 1°. Ten einde de infanterieborstwering bruikbaar te doen zijn op het tijdstip, dat men daarvan, na een hevige beschieting door artillerie, gebruik wenschte te maken, dient zij samengesteld te zijn uit materialen, die van een dergelijk vuur weinig of niet te lijden hebben.
- 2°. De inrichting van die borstwering moet verder zoodanig zijn, dat het personeel, met de bezetting daarvan belast, uit de bomvrije ruimte bijna geheel gedekt de gevechtsstelling kan bereiken.
- 3°. Wanneer het oogenblik daar is, dat de infanteriebezetting het vuur moet openen, moet ieder man een zoodanige opstelling hebben, dat hij geheel gedekt is tegen het vijandelijke geweervuur en dientengevolge in rustigen toestand een zoo juist mogelijk vuur kan afgeven.

Nu voldoen geen van de hierboven beschreven inrichtingen, door verschillende schrijvers voorgestaan, noch ook een combinatie van onderscheidene onderdeelen daarvan, naar mijne meening, geheel aan de bovengestelde drie eischen. Daaraan zou zeer zeker voldaan zijn door het bezigen van een gepantserde geweergalerij. Daar staat echter tegenover, dat de kosten van een zoodanige infanterie-opstelling buitengewoon hoog zijn, terwijl het pantser van een dergelijke galerij niet aan het vlakbaanvuur onttrokken kan worden en alzoo *op den duur* aan vernieling door het zware belegeringgeschut blootstaat.

Ik heb daarom getracht een infanterie-opstelling te ontwerpen, die geheel aan de gestelde voorwaarden beantwoordt en hoewel niet goedkoop, toch op verre na niet zoo kostbaar is als een gepantserde geweergalerij. Zij is geschetst in de figuren 5, 6 en 7 op Pl. I. De volgende beschrijving moge die inrichting nader toelichten.

In een betonblok, dat met een daarvoor liggend zandlichaam de infanterieborstwering vormt, is onder en evenwijdig aan de vuurlijn een galerij **a** gespaard, welke van boven is afgedekt door een pantserplaat **b** en aan de voorzijde beschermd wordt door een hardgietijzeren voorpantser **c**. Die pantserplaat wordt gedragen door een uit smeedijzeren platen, door middel van hoekijzers, aaneengeklonken samenstel, bestaande

uit kruis- en teevormige stijlen, die in de lengterichting verbonden zijn door eenen dubbelen tee- en eenen u-ligger, welke onderling aaneengeklonken zijn door teeliggers, terwijl het geheel, mede door middel van schoren en ankers, onwrikbaar in het betonlichaam is vastgezet. De wijze, waarop ik mij de samenstelling van die ondersteuning gedacht heb, blijkt voldoende uit de figuren 5 en 6. De pantserplaat, die in het verlengde van het plongée onder eene helling van 1 : 8 is gesteld, is aan de eene (boven-) zijde enkele centimeters dunner gemaakt en daarvoor tusschen den dubbelen teeligger **d** en het voorpantser ingesloten, waardoor getracht is eventueele verschuiving te voorkomen. De vrije doorgang in de op die wijze gevormde galerij **a** heeft 0.8 M. breedte en in het midden 1.8 M. hoogte (aan de zijden 1.75 en 1.85 M.). De bovenrand van de pantserplaat vormt de vuurlijn. De galerij staat van afstand tot afstand door middel van een trap (gestippeld in fig. 5), welke door het voorpantser beschermd wordt, in verbinding met de bomvrije ruimte van het fort.

Het banket **e**, mede uit beton geconstrueerd, en breed 0.7 M., ligt 1.4 M. beneden de vuurlijn en staat door twee treden, tusschen de kruisvormige stijlen door, in gemeenschap met de galerij **a**. Het talud achter het banket, eveneens uit beton samengesteld, dient in de hier aangenomen onderstelling ter bekleeding van de gronddekking van een achtergelegen gebouw, doch kan ook de aarde van een rugweer steunen of wel tot de beschermende randen van een betongebouw behooren. Die betonbekleding is in elk geval slechts tot zoodanige hoogte opgetrokken, dat het steile gedeelte aan vlakbaanvuur onttrokken is.

Aan de banketzijde zijn tegen den dubbelen teeligger **d**, op onderlinge afstanden van 0.75 M., dubbel teevormige ijzeren geleiders **f** aangebracht, die vertikaal gesteld zijn en waartusschen stalen platen **g** van 2 c.M. dikte op en neer bewogen kunnen worden. Tegen de kruisstijlen zijn lange, daartusschen korte geleiders **f** bevestigd, met het doel om de gemeenschap tusschen de galerij en het banket, tusschen de kruisstijlen door, niet te hinderen. Die stalen platen **g**, die hier als schilden dienst moeten doen, hebben een hoogte van 0.75 M. en kunnen door middel van een windwerkje, dat door de kruk **h** in beweging gebracht wordt, 0.36 M. op en neer bewogen worden. In den hoogsten stand steken zij 0.35 M. boven de vuurlijn uit, en in den laagsten zijn zij juist door de pantserplaat gedekt. Midden tusschen de geleiders bevindt zich in ieder schild een schietgat, juist wijd genoeg, dat het geweer er in kan rusten, en hoog genoeg om er het wapen door te kunnen richten. In geheven stand komt het schietgat even boven de pantserplaat uit. Op 0.3 M. onder het schietgat is tegen ieder schild een ijzeren plaat **i** bevestigd, die om eene horizontale as draaien kan, zoodanig dat zij, opgeslagen, tegen het schild aansluit en niet verder dan tot den horizontalen stand neergeslagen kan worden. Die plaat doet dienst als armsteunvlak voor den schutter, die door het schietgat richt.

Het windwerkje, om de platen op en neer te bewegen, kan op verschillende wijzen samengesteld zijn. Ik heb mij voorgesteld dat zich op de as van de kruk **h**, doch aan de andere zijde van den middenrib van den ligger **d**, een gedeelte schroefdraad bevindt, waarin de tanden van een rondsel **k** grijpen; de as van dit rondsel loopt dus evenwijdig aan den ligger. Op die as bevinden zich op ongeveer 0.25 M. afstand en aan beide zijden van het rondsel verzwaringen, waaraan gedeelten ketting verbonden zijn, die bij draaiing van de kruk **h** en dus mede van het rondsel **k** op- en afgewonden worden. De losse einden van die kettingen zijn aan haken van het schild verbonden; elk schild hangt dus aan twee kettinkjes. Deze inrichting komt mij eenvoudig en in verband met de schokken, waaraan de schilden bij treffers blootgesteld zijn, deugdelijk voor. Toch acht ik het zeer goed mogelijk dat er andere constructies zijn, die even goed of beter zijn. Aan ieder schild dient verder een nok aangebracht te zijn, waardoor het niet hooger dan 0.35 M. boven de pantserplaat kan opgewonden worden. Het gebruik van den schroefdraad maakt dat het schild niet door zijn eigen gewicht zakken kan.

Uit de voorgaande beschrijving is de wijze van het *gebruik* van deze infanterie-opstelling gemakkelijk af te leiden. Nadat, ingevolge den stand van den aanval, de aangewezen bezetting van de vuurlijn, in de gangen, die naar de gevechtsstelling leiden, verzameld is, worden de manschappen op het door den commandant gewilde oogenblik naar de galerij **a** geleid, en daarin, overeenkomstig hunne standplaats op het banket, verdeeld. Al is het aanvallende artillerievuur nog niet geëindigd, toch vinden zij hier een zeer goed gedekte opstelling; tegen rechtstreeksch vuur gedekt, verleenen de op dat tijdstip natuurlijk neergelaten schilden, ook dekking tegen eventueel terugspringende scherven. Is, naar het oordeel van den commandant, in verband met den afstand waarop de aanvaller zich van het werk bevindt, het oogenblik gekomen, dat het vuur *moet* worden geopend, dan doet ieder man door draaiing aan de kruk **h**, zijn schild rijzen, beklimt daarna de beide treden naar het banket, waarbij hij alsdan geheel gedekt is tegen geweervuur ¹⁾, steekt zijn geweer door het schietgat en is in staat een welgericht vuur op den aanvaller af te geven.

Dat de uitwerking van een zoodanig vuur geheel anders zal zijn, dan wanneer de man het, zonder door schilden beschermd te zijn, moet afgeven en waarvan wij de beteekenis eenige bladzijden vroeger beschouwden, behoeft, dunkt mij, geen betoog. Het gevolg zal zijn dat het verder voortschrijden van den aanvaller in hooge mate bemoeilijkt zal worden en dat deze genoodzaakt wordt, zich veel meer dan anders in het terrein te dekken. Dat onder zulke omstandigheden van een storm tegen het werk

¹⁾ Ook tegen het spatten en ricochetteren van de geweerkogels, op welk nadeel van de betonborstweringen vroeger werd gewezen.

geen sprake kan zijn, is duidelijk. Het overmachtige aanvallende gevecht, waardoor dat van den verdediger onderdrukt en in bedwang gehouden werd, en waardoor het afdeelingsgewijze avanceeren mogelijk was, is tegenover een dergelijke borstwering niet in staat zijn overwicht te doen gevoelen, terwijl omgekeerd de aanvaller door zijn talrijkheid een prachtig doel biedt aan den verdediger, nu deze ongestoord, zoo juist mogelijk kan richten en vuren.

Er is, voor zoover ik kan nagaan, slechts één nadeel aan de door mij voorgestelde inrichting verbonden, en wel dat *der groote kosten*. Wanneer ik die kosten groot noem, dan is dat vooral in vergelijking met de vroeger gebruikelijke aarden infanterieborstwering, die als zoodanig slechts een onbeteekenend bedrag vorderde. Doch ook de in den aanvang van dit opstel beschreven en door verschillende schrijvers voorgestelde betonborstwingen veroorzaken een aanmerkelijke verhooging van de kosten van een permanent werk, zonder dat daardoor nog de werking der infanterie volkomen verzekerd is. ¹⁾ Toepassing van stalen schilden, waardoor de toestand wederom iets verbetert, doen de kosten eveneens stijgen.

Wanneer ik de in de voorgaande bladzijden beschreven inrichting globaal begroot, dan zou de prijs daarvan per man bezetting van de vuurlijn $\pm f$ 1300 bedragen. De groote duurte wordt bij dit ontwerp veroorzaakt door het gebruik van de pantsering met de ondersteunende ijzerconstructie.

Nu is dat bedrag, op zichzelf beschouwd, zeer zeker groot, doch wanneer men nagaat dat wellicht, juist door de zoozeer verhoogde uitwerking van het verdedigende infanterievuur, de bezetting van de vuurlijn verminderd kan worden, tengevolge waarvan in de eerste plaats de bomvrije ruimte in het werk kleiner kan worden genomen ²⁾ en in de tweede plaats het geheele werk van geringer omvang kan zijn ³⁾, dan zou, niettegenstaande de duurte van de infanteriestelling, bij slot van rekening het verdedigingswerk misschien minder kosten dan anders en toch een krachtiger weerstand kunnen bieden.

Het is moeilijk een en ander onder cijfers te brengen, maar laat ons eens aannemen dat door toepassing van de hier voorgestelde inrichting de uitwerking van het verdedigende infanterievuur driemaal ⁴⁾ vergroot

¹⁾ Het zooveel eenvoudiger profiel van den Kapitein SNIJDERS kost per man bezetting van de vuurlijn $\pm f$ 400.—, zonder de toegangen, die ook met pantser gedekt zijn, in rekening te brengen.

²⁾ De kosten van het tegenwoordige bomvrije verblijf zou men per man op $\pm f$ 600 kunnen schatten.

³⁾ Dientengevolge:

1°. minder aankoop van terrein;
2°. geringer lengte van de gracht; en
3°. minder aardewerk in ophooging.

⁴⁾ Naar mijne meening zou die coëfficiënt grooter kunnen genomen worden, doch ik acht het wenschelijk mij tot meer bescheiden cijfers te beperken.

wordt, d. w. z. dat met een bezetting van 100 man in de opstelling met schilden, dezelfde uitwerking verkregen wordt als met 300 man achter een onbeschermd borstwering. Verminder ik alzoo de uitgetrokken bezetting van een frontvuurlijn tengevolge van de verbeterde opstelling tot op de helft, dus bijv. van 300 man tot op 150, dan is de uitwerking toch altijd nog grooter geworden, terwijl het bomvrij onderkomen met dat voor 150 man verminderd en de frontbreedte van het werk tot ongeveer de helft teruggebracht kan worden. Ook in andere opzichten kan de meer beveiligde infanterie-opstelling aanleiding geven tot vereenvoudiging van het verdedigingswerk (caponnière en hefkoepels), waarop ik bij het hierna te behandelen fort-ontwerp terugkom.

De groote kosten, aan de voorgestelde infanterie-opstelling verbonden, behoeven dus m. i. geen reden te zijn om die inrichting niet toe te passen, want wel verre van het bedrag, voor een verdedigingswerk benodigd, te verhoogen, kan zij zelfs tot vermindering van die uitgave aanleiding geven.

Veroorzaakt de toepassing dus financieel geen nadeel, een groot voordeel levert de daardoor ontstane vermindering van de fortbezetting nog op. Kon, om het straks genoemde voorbeeld te vervolgen, de infanteriebezetting van den frontwal tot de helft teruggebracht worden, waardoor, als gevolg van de gelijktijdige verkorting van de keel, de infanteriebezetting van het werk, wel niet juist, maar toch nagenoeg met de helft verminderd kon worden, dan zouden alzoo in de geheele stelling de helft van de totale infanteriebezettingen van de forten beschikbaar komen voor de mobiele macht en behoefde slechts de andere helft aan de werken vast verbonden te blijven.

(Wordt vervolgd.)

's-Gravenhage, October 1897.

De nationaliteit van schepen, beschouwd uit een internationaalrechtelijk oogpunt.

Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Staatswetenschap,

DOOR

Mr. W. A. VAN ZIJST.

Met belangstelling lazen wij dit proefschrift; de inhoud getuigt van gezette studie en is ook uit een militair oogpunt van beteekenis. In een vlot en helder betoog behandelt de schrijver een der vele épineuse onderwerpen van het internationaal recht, een onderwerp dat inderdaad actueel is, nu het „Institut de droit international” in de séance van 30 Sept. 1896 vastgesteld heeft: „Règles relatives à l'usage du pavillon national pour les navires de commerce” en in verband daarmede de reeds in uitzicht gestelde herziening der Wet van 28 Mei 1869 (Stbl. No. 96), betrekkelijk „de afgifte van zeebrieven en vergunningen „tot het voeren der Nederlandsche vlag”, binnen een niet te lang tijdsverloop verwacht mag worden.

Tusschen de soevereine staten, die een zeker peil van ontwikkeling en beschaving bereikt hebben, bestaat eene niet te loochenen rechtsgemeenschap, die mede haar invloed doet gelden op wetgevend gebied, op rechtspraak, op bestuur. De wetenschap spoort de beginselen op, welke den grondslag vormen of moeten vormen van 't internationale leven der staten; hebben die beginselen eenmaal, tengevolge van hare rustelooze werkzaamheid, wortel geschoten in de algemeene rechtsovertuiging, zoo worden zij door eene uitdrukkelijke verklaring erkend, of wel feitelijk dwingen zij stilzwijgend eerbiediging af. Het volkenrecht is 't geheel van regels, welke de betrekkingen en het verkeer der soevereine staten beheerschen; de staat, die zich aan die regels niet stoort, gaat ten onder in zijn isolement.

Van volkenrecht kan slechts sprake zijn tusschen staten, die rijp

zijn voor het lidmaatschap der internationale gemeenschap; wij zijn 't mitsdien geheel eens met den schrijver, waar hij zegt, dat uit een volkenrechtelijk oogpunt tegenover Atjeh of Lombok *alles* geoorloofd is. En wanneer de Heer W. C. NIEUWENHUYZEN in zijn artikel „De politiek van den oorlog in Atjeh” (Ind. Mil. Tijdschrift van 1897) schrijft: „In „onze oorlogen tegen den inlandschen vijand is men niet onvoorwaardelijk „aan de beginselen van het oorlogsrecht onderworpen, enz.”, dan drukt hij zich onnauwkeurig uit.

Volkenrecht mag niet verward worden met politiek of militair belang, met moraal of humaniteit. Geheel onverklaarbaar was ons dan ook de opvatting van een anoniem schrijver in het Ind. Mil. Tijdschrift, die indertijd aan de hand van het Manuel wilde uitmaken of wij al dan niet de zoogenaamde Lomboschatten buit mochten verklaren!

Ten einde scherp te doen uitkomen, dat het door hem gekozen onderwerp niet van zuiver staatsrechtelijken, maar veeleer van intensief volkenrechtelijken aard is, wijdt Mr. VAN ZIJST een geheel hoofdstuk aan de bespreking van het begrip „nationaliteit”, in het bijzonder met betrekking tot personen, en concludeert:

1°. geen mensch zij zonder nationaliteit (Heimathlosigkeit);

2°. geen mensch hebbe er twee (meervoudig staatsverband).

Deze stellingen o. a. zijn in het jaar 1896 te Venetië door het Instituut ter tafel gebracht, en wel tegelijkertijd met het daarmede overeenkomst toonende, doch voor den staat veel belangrijker, vraagstuk betreffende de nationaliteit der handelsschepen, welke evenals de individuen bovendien ook naam en domicilie hebben.

De open zee is vrij, het gebied van niemand; hoe zal men, zoo vragen wij, verhoeden dat de onmetelijke wateren een „Tummelplatz von Raübern” worden, in stede van te zijn de groote, veilige internationale verkeersweg voor allen? Door den rechtsband tusschen den staat aan de eene zijde en de personen, benevens hunne eigendommen, aan de andere zijde te doen voortduren, onverschillig waar het schip rondzwalkt (de fictie: „Schip is territoire”). De vlag is het uiterlijke, zichtbare teeken van dien rechtsband, d. w. z. van de nationaliteit. Het voeren van de vlag geeft bevoorrechtiging en bescherming; legt verplichtingen op; eischt onderwerping aan contrôle-maatregelen; sluit in zich op de toepasselijkheid van het straf- en privaatrecht van den staat, die de nationaliteit verleend heeft. „Une condition essentielle de la sécurité de la navigation maritime est que les navires relèvent d'une nation qui présente pour eux des garanties nécessaires aux autres nations et protège sa marine dans le cas où les principes du droit des gens seraient violés à son égard (CALVO).”

De schrijver constateert voorts, dat in gewone tijden, althans veelal en in de belangrijkste gevallen, het schip, in zijne betrekkingen tot vreemde vaartuigen, beheerscht wordt door de wet van den staat, waartoe het behoort (loi du pavillon; loi de la nationalité), en alzoo, waar het geldt geschillen van internationaal privaatrechtelijken aard,

in zekere mate behandeld wordt als een individu¹⁾ en niet als een zaak (roerend goed).²⁾

Het is bijna overbodig er op te wijzen, dat buiten de territoriale wateren de aanrakingen met vaartuigen, die eene andere nationaliteit bezitten, in vreedestijd niet dikwijls zullen voorkomen.

De nationaliteit van schip en lading krijgt eene bijzonder gewichtige beteekenis in tijden van oorlog, zoolang in den zee krijg nog het beginsel gehuldigd wordt, dat het particulier bezit rechtmatige buit is, en de verklaring van 1856 den grondslag vormt van het neutraliteitsrecht.

Is de regel, dat de nationaliteit van het schip getoetst moet worden aan de wet van den staat waartoe het pretendeert te behooren, voor *vreedestijd* onaantastbaar, voor *oorlogstijd* mag die regel niet zonder naderen bewijsgrond gedecreteerd worden. Het vraagstuk hangt samen met de leer der „exceptioneele oorlogsnationaliteit”, die als kenmerk van het nationaal karakter van persoon of zaak het *domicilie* noemt, zoodat bij de beoordeeling van de nationaliteit van een neutraal schip niet alleen te pas komt een onderzoek naar 't al of niet bestaan van wettig recht tot 't voeren der neutrale vlag, maar tevens naar de nationaliteit van den eigenaar, d. w. z. naar zijn *domicilie* (zie DEN BEER POORTUGAEL: Het Internationaal Maritiem Recht, bladz. 334 en 344).

Zooals bekend is, onderscheidt het volkenrecht alleen ingezetenen (1°. nationalen; 2°. vreemdelingen, die sedert een bepaalden tijd in den staat verblijf houden) en vreemdelingen, en berust bovenbedoelde leer op de stelling, dat de ingezetenen van een vijandelijken staat, de instandhouding van dien staat steunen. In hare volle consequentie toegepast, leidt zij tot 't confisqueeren van vaartuigen onder neutrale vlag, toebehoorende aan eigen onderdanen, gedomiciliëerd in het vijandelijk land.

Daar, waar een autoriteit als de Generaal-Majoor J. C. C. DEN BEER

¹⁾ Vrij algemeen wordt tegenwoordig door de rechtsleer, de wetgevingen en de practijk aangenomen, dat de wetten betreffende den *persoonlijken staat* de onderdanen blijven beheerschen, waarheen zij zich ook begeven, en het stelsel gehuldigd, dat de nationale wetten — en niet die van het land, waar de individu zijne vaste woonplaats (*domicilie*) heeft — den persoonlijken staat regelen. Zie art. 6 der „Algemeene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk” (Wet van 14 Juni 1822, Stbl. n°. 10, gewijzigd door de Wet van 15 Mei 1829, Stbl. n°. 28).

²⁾ Volgens het Internationaal Privaatrecht zijn op zaken de wetten toepasselijk, welke van kracht zijn daár, waar deze zich bevinden. Feitelijk werd eertijds dit beginsel bijna altijd tot de *onroerende* goederen beperkt, totdat VON WÄCHTER en VON SAVIGNY de toepasselijkheid der *lex rei sitae* ook op *roerende* goederen verdedigden. Schepen zijn *roerende* goederen (Art. 309 W. v. K.; 565 en 566 B. W.). Levering of eigendomsoverdracht geschiedt echter op gelijke wijze als art. 671 B. W. voor *onroerende* goederen bepaalt (Zie hierover o. a. „Handboek voor het Handelsregt”, door Mr. G. DIEPHUIS, tweede deel, bladz. 13).

POORTUGAEL de exceptioneele oorlogsnationaliteit nog verkondigt als eene waarheid, waaromtrent geen twijfel bestaat (in 1888), daar dienen wij in het licht te stellen dat Mr. VAN ZIJST op deugdelijke gronden en op heldere wijze aantoont, dat die leer hare schoonste en langste dagen geteld heeft.

Resumeerende constateert de schrijver, dat het hedendaagsch volkenrecht den vredesregel — hierboven aangehaald — voor *oorlogstijd* bestendigt.

Naar onze meening mag echter de mogelijkheid niet uit 't oog verloren worden, dat 't machtige en willekeurige Albion, gedreven door zijne historische hebzucht ¹⁾, — ondanks 't wordend recht, de billijkheid en de wetenschap —, zich in een toekomstigen zeekrijg zal vastklampen aan 't oud, maar niet *verouderd*, gebruik, nog toegepast tijdens den Krim-oorlog en steeds verdedigd door Engeland's grootste juristen en publicisten.

Alvorens van dit onderwerp af te stappen, veroorloven wij ons eene opmerking omtrent de beschouwingen op bldz. 156 en 157.

De schrijver beroept zich daar op eene lange reeks van tractaten, waarin, voor de normale (vredes-)tijden, 't beginsel neergelegd zou zijn, dat de scheepsnationaliteit beoordeeld moet worden naar de respectieve nationale bepalingen. Ons inziens hebben voor zijn betoog alleen de tractaten van jeugdigen leeftijd eenige waarde, de oudere moeten — althans kunnen — geacht worden de exceptioneele oorlogsnationaliteit als „rechtskracht ontwikkelende gewoonte” te erkennen, tenzij zij uitdrukkelijk het tegendeel bepalen. De bewering: tusschen „belligeranten” en „neutralen” bestaat een „volmaakte vredestoestand”, schijnt aan bedenking onderhevig. Vooral voor staten, die ter zee in nauwe aanraking zijn en blijven met de oorlogvoerende mogendheden, is de „neutraliteit” een bijzondere toestand, geen voortzetting van de gewone vredesverhoudingen. „Unter Neutralität versteht man die Nichtbetheiligung am Kriege Dritter” (Moderne Kriege recht, Prof. P. RESCH). Daarom spreekt 't niet vanzelf, dat tractaten betreffende zeehandel, geldende voor vrede stijd, ten volle van kracht blijven zoolang tusschen de contracteerende mogendheden geen oorlog uitgebroken is; dat is slechts waar voor zooverre de tractaten geene bepalingen behelzen, welke onvereinigbaar zijn met de hoofdbeginselen van het neutraliteitsrecht.

¹⁾ Zie BLUNTSCHLI, bldz. 298 en 299: „Sehr viel weiter geht die Juresprudenz der Engländer und grossentheils der Nordamerikaner, welche geradezu die in Feindesland domicilirten Neutralen als (passive) Feinde erklärt und sogar ihr Eigenthum zur See mit Wegnahme bedroht. Diese Theorie kommt zu der künstlichen Vorstellung einer Nationalität, die lediglich auf *Domicil* beruht und nur im Kriege zum Schaden der Domicilirten sich geltend macht, im Gegensatz zu der wahren Nationalität, die auf dem Staatsverbande beruht und im Frieden gilt. Die ganze Theorie ist nur erdacht, um möglichst viel Seebeute zu machen. Sie hat keinen Grund in den natürlichen Rechtsverhältnissen, etc.”

De wet van 28 Mei 1869 (Stbl. No. 96) betrekkelijk „de afgifte van zeebrieven en vergunningen tot het voeren der Nederlandsche vlag” eischt dringend herziening, omdat de bevoegdheid tot het voeren der Nederlandsche vlag belachelijk gemakkelijk verkregen kan worden. Door die vrijgevigheid hoopte men veel vreemd kapitaal te zullen lokken, en zoodoende handel en scheepvaart te bevorderen. De Generaal DEN BEER POORTUGAEL bewijst ons, in het „Vaderland” van 8 en 9 Maart '96, dat die hoop in rook vervlogen is. „Vreemd kapitaal komt niet en kan „gerust wegblijven. Kapitaal is er bij ons genoeg, enz.”

De wet van '69 schijnt alleen voor vreedstijd geschreven te zijn.

De bepalingen van de Verklaring van '56 bieden den handel der tegenpartij de gelegenheid zich aan de werking van het buitrecht te onttrekken, en wel: 1°. door de koopwaar te doen vervoeren door neutrale schepen; 2°. door zich op de eene of andere wijze 't recht te verschaffen de neutrale vlag in top te voeren. Uit het laatste volgt, dat de onderdanen der oorlogvoerende mogendheden zich de vraag zullen stellen: is 't recht tot voering van een der neutrale vlaggen op gemakkelijke (slinksche?) wijze te verkrijgen? Men denke daarbij ook aan de stroomannen, gekleurde papieren en fictieve transacties!

Dat in de vrijgevigheid der wet van '69 een gevaar schuilt voor Nederland is duidelijk; onze vlag biedt geene genoegzame waarborgen, zij loopt groot gevaar in oorlogstijd niet geëerbiedigd te worden, dientengevolge zal de handel in plaats van bijzondere voordeelen te genieten (commissiehandel), enorme verliezen lijden.

„Il est à craindre qu'en cas d'une guerre maritime où des intérêts „opposés sont en jeu, comme conséquence du droit de capturer les „navires ennemis, ainsi que de la règle que le pavillon neutre couvre „la marchandise des belligérants, les cours de prise ne refusent de „reconnaître la nationalité d'un navire, basée sur une loi beaucoup „plus libérale que celle de la plupart des Etats” (Annuaire XV. Rapport van Mr. ASSER en Lord REAY).

Hierop is reeds met een enkel woord gewezen in het jaar '70 door Mr. VAN TETS, later met meer nadruk door den Generaal DEN BEER POORTUGAEL in zijn „Maritiem Recht”, en nog niet lang geleden in het „Vaderland”.

Op welsprekende en pakkende wijze uit de Generaal DEN BEER POORTUGAEL de vrees, dat in oorlogstijd onze neutrale vlag niet voldoende vertrouwen zal inboezemen. Houdt men voor oogen: de partij-dige samenstelling der prijsgerechten; de twijfelachtige beteekenis van contrabande; 't feit dat de equipage een deel der buit krijgt en zelden schadevergoeding behoeft te betalen; de omstandigheid, dat in den oorlog de scherpte van het onderscheidingsvermogen en de billijkheidszin bedenkelijk afnemen — om 't maar hier bij te laten —; dan achten wij de vrees van den geleerden schrijver voorzeker niet hersenschimmig.

Mr. VAN ZIJST, zich plaatsende op een streng volkenrechtelijk stand-

punt, gaat na welke voorwaarden eene nieuwe wet betreffende de afgifte van zeebrieven zou moeten stellen. Wel erkent het volkenrecht de autonomie van den staat op wetgevend gebied, doch waar het eene wet met een intensief internationaal karakter geldt, moet zij, wil zij in 't internationale leven te allen tijde geëerbiedigd worden, in de eerste plaats berusten op de principes van het volkenrecht. In hare algemeenheid is die stelling onomstootbaar.

De schrijver maakt eene vergelijkende critische studie van de wettelijke bepalingen betreffende „de bevoegdheid tot het voeren der vlag” van een dertigtal staten, en na die bepalingen getoetst te hebben aan de bekende regelen van het Instituut (Annuaire XV), komt hij tot de juiste conclusie, dat het schip althans voor meer dan de helft moet toebehooren aan *nationalen*, in casu aan *Nederlanders*.

De gelijkstelling van ingezetenen, die gedurende een zeker aantal jaren in Nederland gewoond hebben ¹⁾, met staatsburgers wordt door hem verworpen; zij is een weinig soliede basis voor den publiekrechtelijken band tusschen staat en schip, en leidt, in strijd met het internationale beginsel: „chaque navire de commerce ait une nationalité, et n'en ait qu'une seule” ²⁾, tot Heimathlosigkeit of dubbel scheepsverband.

In overeenstemming met de nieuwere volkenrechtelijke principes, wordt de leer van het domicilie geheel prijs gegeven. ³⁾

De Generaal DEN BEER POORTUGAEL heeft met klem betoogd, dat verzwaren in den boven aangegeven zin niet voldoende zijn en dat bovendien de eisch gesteld behoort te worden: „de kapitein en equipage, of deel daarvan, moeten *Nederlanders* wezen”. Dit is ook onze overtuiging; een Nederlandsch schip met eene geheele bemanning van Duitschers zal bij voorbeeld bij een oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland wel degelijk aan verdenking blootstaan; te meer, wanneer 't schip uit eene Duitse haven is uitgelopen, Duitse waar aan boord heeft en voor bijna de helft eigendom is van Duitschers. Volgens de Fransche wet moeten al de officieren en $\frac{3}{4}$ der equipage nationalen zijn: „On ne concevrait pas „que le capitaine, qui est aussi un fonctionnaire public à bord du navire, „ne fût pas citoyen de l'Etat dont le navire ressortit” (Annuaire XV).

Zoo ooit, dan geldt ten aanzien der neutralen in den zeeoorlog: als men een hond wil slaan, dan is meestal wel een stok te vinden.

Mr. VAN ZIJST, sprekende over den eigenaar van het schip, schrijft: „Hoe kan men in 't algemeen van den vreemdeling verwachten, dat hij „met zorgvuldigheid de verplichtingen, aan de nationaliteit van zijn

1) De wet van '69 bepaalt, dat ingezetenen van Nederland zijn: 1°. Nederlanders in Nederland woonachtig; 2°. vreemdelingen, die gedurende 1 jaar in Nederland gewoond hebben.

2) Annuaire XV.

3) De noodzakelijkheid, een onderscheid te maken tusschen „gedomiciliëerden in den staat” (bladz. 178 en 179) en „individuen, die zekeren tijd in het territorium gedomiciliëerd zijn geweest” (bladz. 180), springt ons niet in het oog.

„schip verbonden, zal nakomen? Of, dat hij van de daaruit voortsprui-
 „tende rechten zal gebruik maken, zooveel mogelijk ook in overeenstem-
 „ming met de belangen van den staat, die hem zijn vlag schonk? Zal
 „het hem, door geen enkele betrekking aan den staat verbonden, niet
 „volmaakt onverschillig wezen, in welke internationale moeielijkheden
 „hij de Regeering door zijn handelwijze brengt?”

Maar is dat alles, met eene kleine verandering, ook niet toepas-
 selijk op den kapitein? Wij achten het niet *wenschelijk* — zooals Mr.
 VAN ZIJST —, maar bepaald *gebiedend noodzakelijk* — zooals de Gene-
 raal DEN BEER POORTUGAEL —, dat de Nederlandsche Staat dusdanige
 maatregelen treft, dat althans de kapiteins en een deel der equipage
 Nederlanders zijn.

Wèl gaan wij mede met den schrijver, wanneer hij ontraadt in eene
 nieuwe „Wet op de zeebrieven” dienaangaande ¹⁾ wettelijke voorschriften
 op te nemen, vooral nu Règle 4, aangenomen door het Instituut, luidt:
 „Chaque Etat déterminera les conditions à remplir pour qu'on puisse
 „être nommé capitaine ou premier officier d'un navire de commerce;
 „mais la nationalité du capitaine ou celle des membres de l'équipage
 „ne formera pas une condition pour l'acquisition ou la perte du droit
 „au pavillon national,” en het amendement van den Generaal DEN BEER
 POORTUGAEL — inhoudende: „pour qu'un navire puisse être inscrit sur
 „le registre, son capitaine doive être de la nationalité du pavillon” —
 in de séance van 30 Sept. '96 door het Instituut verworpen is. ²⁾

Of de dienaren van den eigenaar onderdanen of vreemdelingen zijn
 is niet zoozeer uit een internationaal — doch meer uit een nationaal
 oogpunt van beteekenis. ³⁾ Men zou 't toch ook niet langs internatio-
 nalen weg een Zwitsersch handelshuis onmogelijk mogen maken schepen
 in de groote vaart te hebben.

De staat kan echter den eisch stellen, dat ieder koopvaardijkapitein
 voor eene Nederlandsche commissie examen aflegt (Engelsche regeling):
 daardoor zullen vreemdelingen vanzelf uitgesloten worden. ⁴⁾ De eigenaars
 kunnen verplicht worden boete te betalen voor elken vreemdeling, dien
 zij in hun dienst hebben, waardoor mede indirect het „varen” aange-
 wakkerd wordt. ⁵⁾ In het jaar '95 telde de Nederlandsche koopvaardij-
 vloot 1896 (10,31 %) vreemdelingen.

¹⁾ „Circumstances as to which the register cannot be kept up to date
 (WESTLAKE).

²⁾ „L'adoption de la proposition de M. DEN BEER POORTUGAEL entrainerait
 un manque d'harmonie entre les papiers du navire et le fait réel (Annuaire XV).

³⁾ Zie Annuaire XV, bldz. 189, 190, 191.

⁴⁾ Men leze over dit nationale belang de N. Rott. Cour. van 15 Dec. j.l.
 De Minister van Waterstaat heeft medegedeeld, dat bij den Raad van State
 een desbetreffend wetsontwerp ter overweging aanhangig is.

⁵⁾ Zie de artt. van 8, 9 en 10 Maart '96, van de hand van den Generaal
 J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, wiens bestrijder in de N. Rott. Courant van
 14 Maart '96 blijken geeft weinig begrip te hebben van oorlogstoestanden.

Hiermede nemen wij afscheid van 't boekwerk, dat nog veel lezenswaardigs behelst, o. a. omtrent: „vrije zee”; „territoriale zee”; „schip is territoir”; „droit de visite”; „vérification du pavillon”; „internationale scheepsregisters”; en, last not least, omtrent de kenmerken der nationaliteit van associatievormen.

Wanneer wij bij de „nationaliteit van schepen” langer zijn blijven stilstaan, dan wij oorspronkelijk van plan waren, zoo schrijve de Heer VAN ZIJST dit niet alleen toe aan de actualiteit van het onderwerp, maar ook, en wel in de allereerste plaats, aan de instemming, waarmede wij over het algemeen zijne degelijke pennevrucht lazen.

C.

KADERVORMING.

Toen ik onlangs in de 12de aflevering van De Militaire Spectator X antwoordde op zijn ingezonden artikel, getiteld „Kadervorming”, nam ik mij voor, mijne meening over dat gewichtig onderwerp nader uiteen te zetten.

De overtuiging, dat, bij de tegenwoordige wijze van onderricht, ons kader niet *kan* gevormd worden tot degelijk, bruikbaar beroepskader en dat, wilden wij gespaard blijven voor teleurstellingen in de toekomst, er eene geheele wijziging moest plaats hebben in de theoretische en praktische opleiding en verdere vorming van ons kader, alsmede het besef van het gewicht om, bij de onvolledige oefenings-methode onzer miliciens, althans te streven naar ten volle voor zijn taak berekend beroepskader, deden mij besluiten mijne uitgesproken meeningen te verduidelijken.

De weg, welke door mij wordt aangegeven, is niet alleen voor verbetering vatbaar, doch ook een der velen wellicht, welke tot ons doel moeten leiden, namelijk: „degelijke voorbereiding en blijvende ontwikkeling van ons beroepskader.”

Schema van opleiding van het beroepskader bij een Bataljon Infanterie.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

10. Bij elk Bataljon Infanterie wordt, van af 1 October tot en met *einde Februari* van het daaropvolgende jaar, het beroepskader theoretisch en practisch gevormd en opgeleid. ¹⁾

¹⁾ In verband met bovenstaande bepaling, doch voornamelijk in het belang van de opleiding der miliciens, die voor eerste oefening onder de wapenen zijn, en van de groote verantwoordelijkheid van den Compagniescommandant,

- 2°. De Bataljons-Adjutant, bijgestaan door 4 Luitenants van het Bataljon ¹⁾, aan te wijzen door den Bataljons-Commandant, is belast met de geheele theoretische en praktische behandeling van *alle* reglementen en dienstvoorschriften. Alleen tot het overhooren van Hoofdstuk II der Recrutenschool en het behandelen van den Inwendigen Dienst wordt hij bijgestaan door de Adjudanten-Onderofficier en de Sergeanten-Majoor titulair.
- 3°. De Bataljons-Adjutant dient vóór 1 October van elk jaar een ontwerp van opleiding in en onderwerpt het aan de goedkeuring van den Bataljons-Commandant.
- 4°. Op de dagen van praktische toepassing van de reglementen (optreden als onderwijzer in de recrutenschool, het tirailleeren, den velddienst, bij pionierwerkzaamheden, voorbereidende schietoefeningen, of wel als vuurleider, enz.), zijn de manschappen van het Bataljon ter beschikking van den Bataljons-Adjutant. ²⁾ Deze oefeningen hebben altijd plaats onder den officier, die met de theoretische opleiding is belast.
- 5°. De Bataljons-Commandant is verantwoordelijk voor de theoretische en praktische opleiding van het beroepskader en voor het aankweeken en onderhouden van het besef, dat *militaire geoeffendheid* en *strengte krijgstucht* van het kader *oorlogseischen* zijn, tevens bestemd om in tijd van vrede rechtstreeks in te werken op *de militaire opvoeding* van alle ondergeschikten.

is het meer dan gewenscht wijziging te brengen in de verdeling der tijdperken en te bepalen:

- a. het 1e oefeningstijdperk vangt aan met de opkomst der miliciens (omstreeks 15 Maart) en eindigt 10 dagen na de opkomst der miliciens voor herhalingsoefeningen.

In dit tijdperk mag geen samenvoeging van compagnieën plaats hebben. Het onderzoek naar de geoeffendheid heeft plaats na het vertrek der oudere lichten.

- b. het 2e en 3e oefeningstijdperk, aanvangende 13 dagen na de opkomst der miliciens voor herhalingsoefeningen en eindigende 1 October.

Deze beide oefeningstijdperken zijn bestemd voor bataljons- en regimentsoefeningen en voor oefeningen op grootere schaal.

- c. het 4e oefeningstijdperk eindigt einde Februari van het volgend jaar en is bestemd voor herhalings- (détail-) oefeningen voor de jongste lichte en tot *opleidings-* en *herhalings*tijdperk van het te *vormen* en *reeds gevormde* kader.

¹⁾ Waaronder de Luitenant-Kwartiermeester.

²⁾ Als beginsel moet worden aangenomen, niet vroeger met de praktische toepassing van een reglement te beginnen, dan nadat een *degelijke* theoretische grondslag is gelegd. Een en ander ter beoordeeling van den officier-leeraar.

Theoretisch en practisch programma van opleiding tot Sergeant, tevens bestemd voor het herhalingsonderwijs van het reeds gevormde kader Onderofficieren. ¹⁾

a. *Recrutenschool.*

- Hoofdstuk I. Gymnastische oefeningen. ²⁾
 „ II. De inhoud van dit hoofdstuk moet door onderofficieren en korporaals *woordelijk* van buiten worden gekend.
 „ III. Opleiding van eene groep in het werktuigelijk en toegepast tirailleeren, ook met gebruikmaking van losse patronen (zie punt 231 Recrutenschool); opleiding van eene sectie in het werktuigelijk tirailleeren.
 „ IV. Bajonetschermen. ²⁾

b, 1°. *Compagniesschool.*

- Hoofdstuk I. Kennis der verplichtingen van den guide bij de oefeningen in gesloten orde (de punten 1 tot en met 52).
 „ II. De punten 69 tot en met 80.
 „ „ 83, 84, 89, 90 en 91.
 Algemeen begrip van het aanvallend en verdedigend gevecht eener compagnie.

b, 2°. *Bataljonsschool.*

- Hoofdstuk I. Kennis der verplichtingen van den guide bij de oefeningen in gesloten orde.

c. *Inwendige dienst.* ³⁾

- Hoofdstuk I. Artikelen 1, 2, 3, 4 en 5.
 „ II. „ 7, 8, 9, 10 en 11.
 „ III. „ 28, 29, 30 en 31.
 „ IV. „ 44, 50, 51 en 52.
 „ V. „ 53 tot en met 58.
 „ VI. „ 64 „ „ „ 73, 84, 94, 95 en 98.
 „ VII. „ 74, 75, 76, 78, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 99, 100, 104, 105, 106, 108, 109 en 110.
 „ VIII. „ 120, 121, 122, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133 en 134.
 „ IX. „ 140.

¹⁾ „Ten einde de algemeenheid van de programma's op te heffen, zijn de „grenzen der leerstof, zoowel ten gerieve der onderwijzers als van de leerlingen, „zoo scherp mogelijk aangegeven, vooral ook omdat het zoeken in onze reglementen door het mindere kader dient te worden voorkomen.”

²⁾ „Bij voorkeur te behandelen door een officier, die een cursus aan de „schietschool heeft gevolgd.”

³⁾ „Ofschoon in den inwendigen dienst enkele artikelen voorkomen, waarvan de kennis voor den onderofficier slechts ten deele noodig is, werden, bij „de opsomming der artikelen, de noodzakelijk geachte alinea's korthedshalve „niet vermeld, *wèl* het geheele artikel”.

Hoofdstuk	XI.	Artikelen	146 tot en met 155.
"	XII.	"	158.
"	XIV.	"	173.
"	XV.	"	177 tot en met 181.

d. Garnizoensdienst.

Hoofdstuk	2.	Art. 33.
"	4.	Geheel (Art. 97 tot en met 119).
"	5.	Geheel (Art. 120 tot en met 130) met uitzondering van art. 124.
"	6.	Geheel (Art. 131 tot en met 163).
"	8.	Art. 177, 180, 181.
"	9.	Geheel (Art. 183 tot en met 190).
"	12.	Geheel (Art. 220 " " " 241) met uitzondering van art. 229, 230, 231, 236, 238, 239, 240.
"	13.	Art. 246, 247.
"	14.	" 258, 260, 261, 265, 266, 268.
"	22.	Geheel (Art. 315 tot en met 325) met uitzondering van de artikelen 322, 324.

e. Velddienst.

- 1°. Kennis der §§ 139 tot en met 153.
- 2°. " " " 192 " " " 214.
- 3°. " " " 230, 231, 234, 235, 240.
- 4°. " " " 272, 273, 274.
- 5°. " " " 283, 284, 285, 286.
- 6°. Het maken van veldwacht- en patrouillerapporten (§ 12).

f. Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen. 1)

1e	Afdeeling.	§ 1 tot en met 34.
3e	"	" 54 " " " 73.
4e	"	" 74 " " " 82 en het kunnen lezen van bijlage C.
5e	"	" 85, 86, 88 en 90 tot en met 112.
8e	"	" 190 tot en met 201.

g. 1°. Marsch en transportdienst. 2)

2°. Wet op de inkwartiering. 2)

3°. Vorm van brieven over militaire onderwerpen. 2)

- 1°. Kennis van de verplichtingen van den detachementscommandant op marsch en in het kantonement.

1) „Bij voorkeur door een officier, die bij de schietschool gedetacheerd is „geweest”.

2) Door den Luitenant-Kwartiermeester. Genoemde officier is tevens belast met de administratieve opleiding der korporaa's, die tot fourier wenschen gevormd te worden.

2°. Van de Wet op de inkwartiering:

Eerste Hoofdstuk Geheel.

Tweede „ Art. 4 tot en met 15.

Vierde „ Art. 44.

Van het Besluit van den 10en November 1892, houdende vaststelling der reglementaire bepalingen ter uitvoering van de Wet:

Art. 3, 4, 5, 7, 8, 9.

h. Voorschrift op den pionierarbeid der Infanterie. ¹⁾1°. Het aanleggen van tirailleurloopgraven en andere dekkingen voor infanterie.

Punt 3 tot en met 29.

2°. Het in staat van verdediging brengen van verschillende terreinvoorwerpen.

Punt 30 tot en met 36.

3°. Het aanbrengen van eenvoudige hindernissen.

Punt 37 tot en met 45.

4°. Het opruimen van eenvoudige hindernissen.

Punt 46 tot en met 56.

5°. Het vervaardigen der meest voorkomende bekleedingen.

Punt 66 tot en met 74.

6°. Het maken van zeer eenvoudige overgangsmiddelen.

Punt 85, 87 en 88.

7°. Het onbruikbaar maken van verschillende terreinvoorwerpen.

Punt 89 tot en met 94.

i. Versterkingskunst.

De punten 63, 64 van het Voorschrift op den pionierarbeid.

k. Reglement van Krijgstucht.

Eerste Hoofdstuk. Art. 1 tot en met 7.

Tweede Hoofdstuk. Art. 8 tot en met 27.

Derde Hoofdstuk. Art. 29, 30 en 38.

l. Aardrijkskunde en Geschiedenis.

Bekendheid met de voornaamste spoorwegverbindingen in ons land.

De geschiedenis van ons vaderland en zijne koloniën van af 1795. ²⁾

¹⁾ Bij voorkeur te behandelen door een officier, die gedetacheerd is geweest bij de genietroepen.

²⁾ De kennis der geschiedenis is *niet* verplichtend voor den korporaal, die het examen doet voor sergeant of fourier.

m. Kennis van de indeeling van ons leger en meer in het bijzonder van de divisie, waartoe het regiment behoort, waarbij de onderofficier is ingedeeld.

n. Nederlandsche taal.

Het, zonder zinstorende fouten, vervaardigen van rapporten den inwendigen dienst betreffende, alsmede het schrijven van eenen dienstbrief over een op te geven onderwerp.

o. Rekenen (cijferkunst).

De kennis der vier hoofdregels met geheele getallen, gewone en tiendeelige breuken; de kennis van het metrieke stelsel.

p. Menagerekening.

Het opmaken der menagerekening voor onderofficieren in haar geheelen omvang.

TOELICHTINGEN.

Bij het vaststellen van het schema van opleiding werd door mij het volgende in beginsel aangenomen:

- 1°. dat — met het oog op de groote wijzigingen, welke in den laatsten tijd in den grondslag van het onderricht (Recrutenschool) hadden plaats gehad, en rekening houdende met de omstandigheid, dat het *niet* woordelijk kennen van het IIde Hoofdstuk van genoemd reglement gedurende geruimen tijd aan onderofficieren en korporaals was toegestaan, zoodat het woordelijk kennen van dat hoofdstuk nog zéér veel te wenschen overlaat — het noodzakelijk is dat iederen dag in het aangegeven herhalings-oefeningstijdperk minstens 1 uur beschikbaar blijft tot behandeling van den inhoud van het meergemelde hoofdstuk.
- 2°. dat er bij het samenstellen van het tableau van werkzaamheden, welke aanvankelijk alléén zullen bestaan in het theoretisch behandelen van reglementen en voorschriften, naar eenige afwisseling moet worden gestreefd. Herhaling van de reeds behandelde en eventueel toegelichte reglementen en voorschriften mag evenwel niet worden verzuimd.
- 3°. dat van af 1 October tot en met het einde van Februari van het volgende jaar de dagelijksche oefeningsuren (met uitzondering van den Zaterdag, den Zondag en de feestdagen) zijn van 9—12 uur v.m. en van 1—3 uur n.m.

Theorie en practijk kunnen op eenzelfden dag samenvallen.

Het kader woont de schietoefeningen bij.

- 4°. dat het kader, dat niet in dienst is, of op de lesuren in dienst komt, de kaderoefeningen bijwoont.
- 5°. dat, wanneer het uitrukken met het kader tengevolge van het

ongunstig weder of om andere redenen *niet* kan plaats hebben, er practische oefeningen worden gehouden binnen de kazerne. Hieronder moeten ook gerangschikt worden: de opleiding tot instructeur bij de voorbereidende schietoefeningen; het houden van theorie over een of ander onderwerp, in den leidraad voor het theoretisch onderricht voorkomende; het optreden als patrouillecommandant met gebruikmaking van een of andere kaart, bestemd voor krijgsspeloefeningen; het schrijven van dienstbrieven; enz.

60. dat op het einde van het herhalings-oefeningstijdperk (alzoó vóór 1 Maart) de Bataljons-Commandant een onderzoek instelt naar de kennis en de gemaakte vorderingen van het kader.

En hiermede hoop ik de zaak voldoende te hebben toegelicht.

Kan men de moeilijkheid overwinnen van wijziging te moeten brengen in den grondslag van ons onderricht en durft men breken met gewoonte en sleur, dan kan dit schema van opleiding en herhalings-oefening wellicht eenig practisch nut afwerpen.

V. D. H.

KOTA RADJA, 16 October 1897.

Geachte Heer Hoofdredacteur!

Reeds ben ik 3½ maand in het bezit van het Mei-nummer van den Militairen Spectator van den loopenden jaargang en toch heb ik, niet-tegenstaande mijn al dadelijk opgevat voornemen, nog geen gelegenheid gehad U te verzoeken mij, naar aanleiding van de daarin voorkomende recensie van mijn boek: „De Indische Oorlogen,” van de hand van den Gep. Kolonel der Infanterie O.-I. Leger W. C. Nieuwenhuijzen, eenige bladzijden in Uw tijdschrift te willen beschikbaar stellen, om Z.H.E.Gestr. beleefd te antwoorden op enkele op- en aanmerkingen, en zulks niet uit persoonlijke ijdelheid of betweterij, doch uit overtuiging en in het belang der zaak.

Wanneer ik U echter mededeel, dat ik van Januari af tot voor een 3-tal weken was ingedeeld bij het 9^e Bataljon Infanterie te Indrapoeri, dan zal U, Mijnheer de Hoofdredacteur, wanneer U de Atjehberichten heeft gevolgd, kunnen begrijpen, dat wij in de bovenstreken der XXII Moekim niet stil gezeten hebben en weinig tijd en gelegenheid hadden tot het schrijven van opstellen in tijdschriften, enz., en dat ik daarmede moest wachten, totdat ik weer eens in Kota Radja teruggekeerd zou zijn.

Nu ik hier voor enkele weken vertoef, maak ik van die gelegenheid gebruik, om U dank te zeggen voor de toezending van bovenbedoeld Mei-nummer en om den Kolonel Nieuwenhuijzen ten zeerste mijne erkentelijkheid te betuigen voor de uitvoerige en over het algemeen welwillende recensie, al zie ik mij ook verplicht in enkele opzichten zijne zienswijze te bestrijden en de mijne krachtig te verdedigen. Dit neemt evenwel niet weg, dat ik overigens den meesten eerbied blijf gevoelen voor de meeningen van den Kolonel, wiens groote belesenheid algemeen erkend wordt en wiens denkbeelden op het gebied van Indische oorlogvoering niet anders dan een groot gewicht in de schaal kunnen werpen.

Het zal U wellicht niet onbekend zijn, M. de Hoofdredacteur, dat ook in de Nos. 6 en 7 van het Indisch Militair Tijdschrift van dit jaar eene beoordeeling van mijn bovengenoemd werk voorkomt, doch een ieder, die van deze recensie, voornamelijk van het in het Juli-nummer voorkomende gedeelte, heeft kennis genomen, zal begrijpen, dat ik geen acht kan slaan op de denkbeelden van iemand, die, zich achter een anoniemiteit verbergende, op dergelijke, van animositeit getuigende, wijze zijn oordeel uit.

Doch genoeg hierover en tot de recensie in den Militairen Spectator teruggekeerd. ¹⁾

Alvorens de recensie te beantwoorden, eerst nog het volgende:

Op blz. 346 M. S. juicht de Kolonel N. het toe, dat ik heb trachten te bewijzen, dat er wel degelijk eene Indische tactiek bestaat.

Enkelen mijner collega's hebben mij de vraag gesteld, hoe dat te rijmen is met het voorbericht van mijn boek, waarin ik met die verschillende soorten van tactiek den draak steek, en met hetgeen ik daaromtrent zeg in het Ind. Mil. Tijdschr. No. 6 van 1897, blz. 466 en 467, waar ik schreef:

„De bewering, dat de regels en grondbeginselen der tactiek overal van kracht blijven, dus ook in onze Indische oorlogen, vindt ook tegenspraak. Welnu, ik hoop zulks in het derde deel te bewijzen.

„Ik zelf behoorde vroeger tot degenen, die beweren, dat onze z.g. Indische tactiek een geheel andere is dan die in Europa. Sinds ik door mijn betrekking te Kampen in de gelegenheid geweest ben, een vergelijkende studie van de z.g. Europeesche en de z.g. Indische tactiek te maken, heb ik het onjuiste van die bewering ingezien.

„Daarmede is evenwel niet gezegd, dat men den Inlandschen vijand op dezelfde wijze moet bestrijden als den Europeeschen tegenstander, want de *toepassing* der tactische grondbeginselen en regels is tegenover beiden veelal niet dezelfde. Doch waar men — om enkele grepen te doen — tegenover den Inlandschen vijand voor de Infanterie meestal van de gesloten en geopende orde gebruik maakt, de Artillerie op veel korter afstanden in batterij laat komen, den gesloten bivakvorm aanneemt, de veiligheidstroepen niet zoo ver vooruit zendt, enz., enz., enz., daar heeft men met niets anders dan met de toepassing van de overal geldende tactische grondbeginselen en regels te doen.

„Dat toe te lichten, ligt op den weg van het derde deel.”

Ik vind, M. de Hoofdredacteur, die vraag van genoegzaam belang om haar hier in meer uitgebreiden kring te behandelen.

De bovenbedoelde zinsnede op blz. 346 M. S. is zeer goed te rijmen met mijn voorbericht I. O. en mijn zoeven vermeld citaat uit het Ind. Mil. Tijdschrift.

Blijkens hetgeen de Kolonel op blz. 343 en 344 M. S. zegt, erkent hij eveneens, dat de regels en grondbeginselen der tactiek overal dezelfde blijven, doch alleen de toepassing daarvan tegenover een Eur. en een Inl. vijand verschillend is. Waar Z.H.E.Gestr. dus spreekt van „Indische tactiek” bedoelt hij dus niets anders dan de toepassing der overal geldende tactische regels en grondbeginselen tegenover onzen Inl. vijand.

Hecht men er deze beteekenis aan, dan kan tegen de benaming „Indische tactiek” geen bezwaar bestaan. Maar dat is niet de beteekenis,

¹⁾ Kortheidshalve zal ik No. 5 van den Militairen Spectator 1897 met M. S., mijn boek „De Indische Oorlogen” met I. O. aanduiden.

welke velen, zoo niet het gros der Indische Officiëren aan het begrip „Indische tactiek” hechten. Zij beschouwen de Indische tactiek als een geheel afzonderlijke wetenschap, die met de algemeene wetenschap „Tactiek” slechts weinig of niets gemeen heeft. *En daartegen kom ik op.* Eene zoodanige zienswijze kan niet anders dan de studie der tactiek ten nadeele komen en daardoor hoogst nadeelige gevolgen na zich slepen, waar de mogelijkheid volstrekt niet is uitgesloten, dat het N.-I. Leger eenmaal onze Bezittingen in den Indischen Archipel tegen een buitenlandschen vijand heeft te verdedigen.

Over dit onderwerp zal ik hier niet verder uitweiden, doch hetgeen ik daarover op blz. 3 van het 1e deel I. O. zeg, blijf ik als mijne innige overtuiging volhouden.

Het was voor mij dan ook eene voldoening op te merken, dat de Kolonel N. mij daarover in zijne recensie niet aanvalt en dus mijne zienswijze in deze deelt.

Doch om op mijn punt van uitgang terug te komen, teeken ik ten slotte nog aan, dat ik de eer heb gehad onder het bevel van den Kolonel J. B. Van Heutsz van 5 Februari tot 6 Juli jl., op een twee- of drietal na, alle belangrijke excursiën in de bovenstreken der XXII Moekim te hebben medegemaakt, en toen mijn beweren, dat de grondbeginselen en regels der tactiek overal dezelfde blijven en slechts hun toepassing wijziging ondergaat, op eene schitterende wijze heb bevestigd gezien. En men zal toch den Kolonel Van Heutsz wel de bevoegdheid toekennen van te weten, hoe tegen den Inl. vijand moet opgetreden worden.

De Kolonel N. betreurt het op blz. 346 en 347 M. S., dat ik niet meer heb uitgeweid over de toepassing van het oorlogsrecht tegenover den Inl. vijand, maar als Z.H.E.Gestr. de §§ 56—58 I. O. goed leest, dan zal hij tot de conclusie komen, dat ik daarover in het geheel niet heb gesproken. Dat lag ook niet op mijn weg. De eerste twee deelen van mijn boek hebben ten doel den Inl. vijand, zijn doen en zijn laten te leeren kennen. Daarom nam ik daarin ook enkele van *zijn* oorlogsgebruiken op, welke voor ons van belang zijn te kennen, doch de toepassing *onzerzijds* van de beginselen van het oorlogsrecht tegenover den Inl. vijand viel geheel buiten de strekking van het boek. Men vindt over het aankondigen van het begin der vijandelikheden, dat bij de Paderi's van Soematra's Westkust plaats had, een en ander op blz. 2 van het 2e deel I. O. Het ware echter in hoofdstuk I sub C ook op zijn plaats geweest.

Degene, die over de toepassing van het oorlogsrecht tegenover den Inl. vijand en over de in verband daarmee op blz. 347 M. S. opgenoemde onderwerpen een en ander wil lezen, wordt verwezen naar 's Kolonels opstel: „De politiek van den oorlog in Atjeh”, Ind. Mil. Tijdschr. 1897, 1e deel, blz. 413—460. Men kan zich dan tevens overtuigen, dat de beschouwingen, daarin gegeven, in mijn werk niet op haar plaats zouden zijn, voor zoover zij althans niet slaan op de oorlogsgebruiken van den Inl. vijand zelf.

Recensent zegt (zie blz. 347 M. S.), dat in § 2 I. O. de volledigheid niet genoeg betracht is in het opnoemen der factoren, welke aan onze Indische oorlogen hun eigenaardig karakter verleenen.

Al erken ik, dat het karakter der door den Kolonel genoemde Europeesche oorlogen zeer veel overeenkomst heeft met onze in Indië gevoerde oorlogen, zoo geloof ik toch, dat alle factoren, welke aan laatstgenoemde oorlogen, evenals aan de Europeesche, hun eigenaardig karakter verleenen, door de ruime redactie van de in § 2 I. O. vermelde punten, vrij wel genoemd zijn. Bovendien handelen ook verschillende §§ van hoofdstuk I en de §§ 119—123 over tal van zaken, welke aan onze Indische oorlogen hun bijzonder cachet verleenen. Ik meen dan ook voldoende over dit thema te hebben uitgeweid, voor zoover als dat althans met de strekking van mijn boek — een tactiek-cursus — noodig was.

Op blz. 355—357 en 359 M. S. veroordeelt de Kolonel N. hetgeen ik in de §§ 119—123 over het karakter der oorlogvoering zeg en stelt hij mij voor *zijn* theorieën daaromtrent te adopteeren.

In dit voorstel kan ik echter niet treden, omdat ik vermeen, dat de mijne beter zijn, al zegt Z.H.E.Gestr., dat ik de *staatkundige* en *krijgskundige* beteekenis onzer verschillende met den Inl. vijand gevoerde oorlogen „verwar”, de begrippen *grooten* en *kleinen*, *kleinen* en *guerilla*, *guerilla*- en *volksoorlog* „dooreenhaspel.”

Ik zal Z.H.E.Gestr. aantoonen, dat ik zulks niet gedaan heb, dat mijne onderscheiding meer in overeenstemming is met de algemeen geldende nomenclatuur — als men die ook op de Indische oorlogen wil toepassen — dan de zijne en dat deze m. i. aanleiding geeft tot vreemde en gecompliceerde conclusiën.

Op blz. 11 I. O. wijs ik er al op, hoe moeilijk het dikwijls is de Indische oorlogen naar de Europeesche nomenclatuur nauwkeurig te onderscheiden, doch als men haar ten aanzien van de Indische oorlogen wil gebruiken (zie blz. 9 I. O.), men zich rekenschap moet geven van de beteekenis, welke men in Europa aan de verschillende benamingen hecht.

Uit de laatste alinea op blz. 5 I. O. blijkt reeds voldoende, dat ik zelf ook eenigszins schroomde de benaming „*grootte oorlog*” te gebruiken. Ik vond dat woord, waar het onze Indische oorlogen gold, wel wat te grootsch of te weidsch, vandaar dat ik de woorden „*gewone oorlog*” als surrogaat inlaschte. Mijne schroomvalligheid in deze blijkt aldaar genoegzaam uit den tusschen twee aandachtstreepjes geplaatsten tusschenzin: „als men het zoo noemen wil.”

Toch weet ik geene betere qualificatie, omdat de algemeen geldende nomenclatuur geen anderen naam voor hetzelfde begrip geeft. Doch dit mag nog geen aanleiding zijn, om te beweren, zooals de Kolonel doet, dat wij van onzen kant en de Inl. vijand van den zijnen nooit anders dan den *kleinen oorlog* voeren (zie blz. 356 M. S.).

Nu zeg ik op blz. 9 I. O., *dat de grootte oorlog in het algemeen het breken van de weerkracht der tegenpartij ten doel heeft, dat dit geschiedt*

door het vernietigen of weerloos maken van haar krijgsmacht, zoowel te land als te water, en dat dit doel te land bereikt wordt door veldslagen en gevechten, waartoe beide partijen telkens zoo sterk mogelijk tegenover elkaar trachten op te treden.

Ik geloof niet dat daartegen veel zal zijn in te brengen. Deze definitie komt overeen met die, welke men in de meeste werken over Strategie en Tactiek vindt.

Verder zeg ik op diezelfde blz., dat de kleine oorlog de bereiking van dat doel slechts helpt bevorderen. Ik had daaraan nog kunnen toevoegen, dat de kleine oorlog onder bijzondere omstandigheden en bij uitzondering den grooten oorlog geheel kan vervangen.

Vervolgens deel ik op diezelfde blz. nog mede, dat de kleine oorlog bestaat in het bedreigen van de communicatiën, het bemoeilijken der verpleging en het dwarsboomen van het vijandelijk leger in alles, wat de uitvoering van zijne taak kan bevorderen of mogelijk maken.

In verband daarmee beweer ik verder, dat tot zijn gebied behooren: het versperren en vernielen van spoor-, kunst- en andere communicatiewegen; het afsnijden van telegrafische en telefonische gemeenschappen; het oprichten van veldposten, koeriers, ordonnansen, relais- en ordonnansenposten; het aanvallen en c. q. oprichten van zwakke veiligheids- en verkenningstroepen, zooals: veldwachten, patrouilles, dubbelposten, enz.; het vermeesteren of vernielen van convooien of transporten en magazijnen; het beletten van fourageeringen en requisitiën, enz., enz.

Ik geloof, dat ook tegen hetgeen ik omtrent het begrip „kleine oorlog” mededeel, weinig zal te zeggen zijn, en dat zulks ook in overeenstemming is met hetgeen men over den *kleinen oorlog* vindt in andere bestaande tactiek-cursussen, zooals die van Meckel, von Lettow-Vorbeck, de Vlaming, de Vlaming en Roelants, enz.

Ten slotte deel ik op blz. 9 I. O. nog mede, dat de *kleine oorlog* zijn toepassing vindt in den *partijgang*- en in den *volks*oorlog of — let wel — *guerillakrijg*, terwijl ook detachementen van het leger tot ondernemingen, welke tot het gebied van den *kleinen oorlog* gerekend worden, en zelfs tot het voeren van den *partijgang*oorlog kunnen aangewezen worden.

Is dat niet duidelijk? Is dat de *krijgskundige* en *staatkundige* be-teekenis dier begrippen „verwarren”, zooals de Kolonel zegt?

Z.H.E.Gestr. geeft op blz. 355 en 356 M. S. eene andere definitie voor „grootte en kleine oorlog”, en zegt verder op blz. 359 M. S., dat de tactiek slechts onderscheidt: *grooten*, *kleinen* en *guerilla*-oorlog, terwijl hij verder op diezelfde blz. beweert: „de guerilla-oorlog is in het algemeen niets anders dan de kleine oorlog, dien de ongeorganiseerde „vijand rusteloos en met alle beschikbare middelen voert.”

Volgens mij onderscheidt de tactiek alleen *grooten* en *kleinen* oorlog; wie dien *kleinen* oorlog voert, doet tot die onderscheiding niets ter zake. Ik beroep mij hierbij op de zooeven bedoelde tactiek-cursussen, welke ook dezelfde onderscheiding maken als ik.

Doch er is meer. In de noot op blz. 10 I. O. wijs ik op den historischen oorsprong van den naam *guerilla-oorlog* en heb daarin aangeboond, dat *volks-* en *guerilla-oorlog* twee benamingen zijn voor een en hetzelfde begrip.

Ik weet wel, dat men over het algemeen in Indië, evenals de Kolonel N., de begrippen *kleinen* en *guerilla-oorlog* synoniem verklaart, doch dit is nog geen reden om zulks te bestendigen.

Wanneer men vasthoudt aan de algemeen en ook door mij aangenomen beteekenis van het begrip „*kleine oorlog*”, dan baart het verwondering, den recensent op blz. 356 M. S. te hooren beweren, dat in onze Indische oorlogen van weerskanten slechts de *kleine oorlog* wordt gevoerd.

Rekent dan de Kolonel ook tot het gebied van den *kleinen oorlog* de enkele, beslissende gevechten, waaruit de oorlogen in Palembang (1819—1821), Soepa (1824—1825), Boni (1825 en 1859—1860) Bali (1846, 1848 en 1849) en Lombok (1894) bestonden en aan die oorlogen een einde maakten? Dat waren toch alle gevechten, waarbij de vijand al of nagenoeg al zijne strijdkrachten en ook wij van onzen kant de geheele of nagenoeg geheele expeditionaire troepenmacht op het spel zetten.

Rekent Z.H.E.Gestr. ook tot het gebied van den *kleinen oorlog* de vele gevechten in den Java- en Paderi-oorlog, waarbij de vijand soms 10 à 20 duizend man en wij alle troepen, welke ter plaatse bijeengebracht hadden kunnen worden, en daarbij vele honderden soms eenige duizenden hulptroepen in het gevecht brachten?

Klinkt het niet vreemd b.v. de gevechten om de hoofdplaats Palembang in 1819 en 1821, om Soepa in 1824 en 1825, de landingen bij Badjowa (1825 en 1859), het beleg van Bondjol (1835 en 1837), de gevechten om Djaga Raga in 1848 en 1849, de landingen op de Atjehsche kust in April en December 1873, de verovering van Atjeh's Groote Mesigit en den Kraton in Januari 1874, de gevechten om Mataram en Tjakra Negara (Lombok 1894), tot handelingen uit een *kleinen oorlog* te hooren rekenen? Dat waren toch alle gevechten, die op den loop van den krijg een rechtstreekschen invloed gehad, dan wel een eind daaraan gemaakt hebben!!

Uit 's Kolonels vraag op blz. 356 M. S.: „Wanneer is er in onzen „oorlog tegen den Inl. vijand ooit een veldslag geleverd?” zou men geneigd zijn af te leiden, dat de afwezigheid van veldslagen volgens Z.H.E.Gestr. het criterium van het begrip „*kleine oorlog*” is en het begrip „*grootte oorlog*” geheel en al uitsluit.

Waar is de grens tusschen *veldslag* en *gevecht*? Wanneer men het zeer belangrijke en bekende werk: *Zum Studium der Taktik* van F.(reiherr) C.(ollmar) v.(on) H.(ützendorff), uitgave 1894, blz. 655—662, daarop naslaat, dan leest men, dat de strijd van afdeelingen tot en met eene sterkte van hoogstens 1 à 2 legerkorpsen nog als *gevechten*, die van grootere legerafdeelingen en van legers als *veldslagen* worden aangemerkt.

Het Nederlandsche leger zou dus in geval van oorlog, daar het naar

dien maatstaf slechts gevechten levert, volgens Kolonel N. alleen den *kleinen oorlog* voeren?

In elk geval ziet men dus, dat het al of niet leveren van veldslagen geen maatstaf kan zijn, om te beoordeelen, in hoever men het begrip „gewone” of „grootte oorlog” moet loslaten.

Ik weet wel, dat men behalve *Strategie* en *Tactiek* nog als overgang tusschen deze beide *Grootte Tactiek* (*grande tactique*) onderscheidt, maar daarom behooren de oorlogshandelingen, welke niet tot het gebied der *grootte tactiek* gerekend worden, nog niet per se tot dat van den *kleinen oorlog*; verre van dien.

Recensent laat onmiddellijk op de zoeven genoemde vraag, omtrent het voorkomen van *veldslagen* in onze Indische oorlogen, als een tweede bewijsmiddel voor zijne theorie de volgende vraag volgen: „Zijn er bijv. „in de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo tusschen 1859 en 1863 „zelfs grootte gevechten geweest?”

Ik antwoord daarop met een wedervraag: „Hadden dan de Indische „oorlogen alle het karakter van dien oorlog in Borneo?”

Over de al of niet juistheid van de definitiën, door den Kolonel op blz. 355 en 356 M. S. van *grooten* en *kleinen oorlog* gegeven, zal ik niet redetwisten, doch ik zal aantoonen tot welke vreemde conclusiën Z.H.E.Gestr. op grond van de daaraan vastgeknoopte beschouwingen komt.

Op blz. 357 M. S. stelt hij de vraag: Wanneer de ongeorganiseerde vijand den *guerilla-oorlog* (in plaats van den *kleinen oorlog*) zal voeren?

Naar aanleiding daarvan beweert hij op diezelfde bladzijde:

1°. dat, wanneer de georganiseerde indringer het initiatief weet te behouden, de vijand zooveel mogelijk bij elkaar tracht te blijven, de strijd dan plaats heeft hetzij in het open veld, hetzij in kampongs of voor benting, en *de ongeorganiseerde vijand in dat geval* — ik cursiveer — *den kleinen oorlog voert*;

2°. dat, wanneer de georganiseerde indringer het initiatief behoudt, doch de leiding hier of daar op het oorlogsterrein slecht is of tijdelijk geheel ophoudt, de ongeorganiseerde vijand zich in het open veld zal wagen, om met de massa dien indringer te bestrijden, en *die massa in dat geval* — ik cursiveer — *ook den kleinen oorlog voert*;

3°. wanneer de georganiseerde indringer, om welke reden dan ook, het initiatief niet kan behouden, de ongeorganiseerde vijand het initiatief neemt en — ik cursiveer — *den guerilla-oorlog voert*.

En, — volgens hetgeen de Kolonel op blz. 359 zegt, *is de guerilla-oorlog in het algemeen niets anders dan de kleine oorlog, dien de ongeorganiseerde vijand rusteloos en met alle beschikbare middelen voert!*

Heeft hier de Kolonel zich niet vastgepraat? Blijkt hieruit niet dat de theorie, welke Z.H.E.Gestr. mij op blz. 355 M. S. voorstelt ten aanzien van het karakter der Indische oorlogen te omhelzen, tot gecompliceerde conclusiën en begripsverwarring aanleiding geeft?

Na de lezing van het voorgaande zal U, M. de Hoofdredacteur, kunnen

begrijpen, dat, al is de Kolonel daaromtrent eene andere meening dan ik toegedaan, ik verwonderd was Z.H.E.Gestr. mij te hooren verwijten, de begrippen *grooten* en *kleinen*, *kleinen* en *guerilla-oorlog*, *guerilla-* en *volksoorlog* te hebben „dooreengehaspeld.” U zal zulks nog te meer begrijpen, wanneer U mij vergunt de volgende citaten uit mijn boek: „De Indische oorlogen” en 's Kolonels opstel: „De politiek van den oorlog in Atjeh,” voorkomende in het Ind. Mil. Tijdschr. 1897, aan te halen.

I. O. 2e deel, blz. 6, 7 en 9.

De meest consequente en hardnek- kige toepassing vindt de kleine oorlog in den z. g. *volksoorlog* of *guerilla- krijg*.

Deze oorlog is de verschrikkelijkste, waarin een leger kan betrokken worden, omdat hij:

1°. meestal van zeer langen duur is;

2°. gewoonlijk eindigt met de totale verwoesting van het land of van een groot gedeelte daarvan:

3°. zulk een groote en langdurige krachtsinspanning van een leger vordert, dat veelal de moreele en materiele uitputting er het gevolg van is.

De bevolking, niet uit onderworpenheid aan of ontzag voor de vorsten of hoofden, noch uit vrees voor een of andere partij, *doch uit innigen haat tegen den vreemden indringer* naar de wapenen grijpende, weet van geen onderwerping of opgeven van den strijd, doch tracht door het voeren van den kleinen oorlog en *met alle haar ten dienste staande middelen* den gemeenschappelijken vijand te verdrijven en hem het verder verblijf in het land onmogelijk te maken.

.....
Lorsque vous marcherez, n'approchez pas des haies, évitez les fossés, n'allez pas le long des vignes, tenez-vous loin des bois, gardez-vous des buissons, des arbres, des taillis, et méfiez vous des herbes hautes; ne passez point trop près des fermes, etc., etc.

.....
Bij een volksoorlog neemt het geheele volk actief en passief aan den krijg deel. In iederen man, iedere

I. M. T. 1897, 1e deel, blz. 8.

Men verstaat door volksoorlog in uitgebreiden zin een oorlog, waaraan de geheele bevolking van een land, hetzij actief of passief, deelneemt, en in engeren zin, een krijg, dien het volk met de wapens voert tegen den indringer met of zonder hulp van georganiseerde strijdkrachten.

Blz. 9.

De *guerilla-oorlog* is in het algemeen niets anders dan de *kleine oorlog*, dien de *ongeorganiseerde* vijand, d.i. het volk of bepaalde benden en niet de geregelde troepenmacht van den vijand, rusteloos en met alle beschikbare middelen voert.

Blz. 15.

Ons leger heeft in Atjeh den moeilijksten oorlog ten einde te brengen, waarin elke geregelde troepenmacht kan worden gewikkeld. Een oorlog, waarin ieder man, iedere vrouw, ja zelfs ieder kind, nu eens actief dan meer passief onze vijand is, moet lang duren.

Blz. 16.

Lorsque vous marcherez, n'approchez pas des haies, évitez les fossés, n'allez pas le long etc., etc.

Blz. 18.....

..... Doch de bestrijding der *guerilla* door een leger is en blijft een moeilijke zaak, omdat een *leger* nooit als *guerilla* kan optreden. Een leger kan de *guerilla* nooit op dezelfde wijze bestrijden als zij dat het leger doet, omdat het leger een *georganiseerd* geheel is en de *guerilla* elk begrip van *organisatie* mist.

vrouw, ja in ieder kind heeft men dan zijn vijand te zien. Kortom: *de volks-oorlog is de krachtigste uiting van den ten top gestegen volkshaat.*

Blz. 9.

.....Zelfs detachementen van het leger kunnen voor het voeren van den partijgangersoorlog bestemd, of wel tot sommige ondernemingen, welke tot het gebied van den kleinen oorlog worden gerekend, aangewezen worden. En zou het nu niet dwaas zijn, te beweren, dat zulke detachementen den *guerilla*-resp. *tegen-guerilla-krijg* voeren; troepen van het leger kunnen immers geen *volksoorlog* voeren?

Blz. 6.

Wordt de kleine oorlog gevoerd door in zekeren zin op zichzelf staande benden, terwijl de bevolking niet aan den krijg deelneemt of hem door die benden alleen laat voortzetten, en haar hoogstens, hetzij uit sympathie, hetzij uit vrees, steunt, dan zou men den oorlog het karakter van een *partij-gangersoorlog* kunnen toekennen.

Blz. 10.

De z.g. *partijgangers* zijn aanvoerders van zelfstandige korpsen, welke in den regel de onmiddellijke verbinding met het leger prijs geven, geheel op eigen hand ageeren en den kleinen oorlog voeren.

(N.B. Op blz. 357 en 358 M. S. zegt de Kolonel: „In dezen strijd, dien men „*guerilla-oorlog* noemt, hebben onze „troepen alle nadeelen, juist tengevolge „van hunne organisatie, die belet, op „het juiste oogenblik en met spoed „tegen de guerilla op te treden.”

Deze zinsnede wekt bevreemding. Hoe kan de *organisatie* van een leger ooit een nadeel zijn?

Die bevreemding wordt des te grooter, wanneer men Z.H.E.Gestr. op blz. 19 I. M. T. 1897 hoort vragen: „Moeten onze troepen den *guerilla-oorlog* voeren — wat met *georganiseerde* korpsen niet mogelijk is — of „moeten onze troepen *tegen* de guerilla „strijden, dat geheel iets anders is en „uitsluitend door *goed* georganiseerde „en *goed* geoefende korpsen met vrucht „kan worden uitgevoerd? Het antwoord kan niet twijfelachtig zijn; wij „doen het laatste.”

Men leze ook blz. 494 I. M. T. 1897, waar de Kolonel een *goed georganiseerde* en *gedisciplineerde* politie noodig acht voor de onderdrukking eener chouannerie).

Blz. 9.

In een volksoorlog, een opstand of een rebellie kan iemand optreden als aanvoerder van een zelfstandig korps of een bende, met het doel geheel op zichzelf tegen den vijand op te treden. Zoodanige aanvoerder wordt *partij-ganger* genoemd.....

In al deze zeer eigenaardige oorlogen wordt door den vijand de guerillakrijg gevoerd, zelfs al hebben, enz.

(N.B. Men vergete niet, dat de Kolonel den *kleinen oorlog*, door den ongeorganiseerden vijand gevoerd, *guerillakrijg* noemt. Met *al deze zeer eigenaardige oorlogen* worden bedoeld de partijgangersoorlogen, welke Z.H.E. Gestr. uit de Algemeene Krijgs-geschiedenis citeert).

Doch er is meer. De Kolonel beweert op blz. 356 M. S., zooals ik reeds gezegd heb, dat ik de *staatkundige* en *krijgskundige* beteekenis onzer Indische oorlogen „verward” heb. Bovendien zegt hij op diezelfde blz., dat mijne o. a. op blz. 12 en 13 gegeven, voorbeelden bewijzen, dat ik „dit onderwerp nog niet meester ben.”

Moeten deze twee beweringen geen bevreemding wekken als men wederom de volgende citaten leest, getrokken uit mijn boek en 's Kolonels bovenbedoeld opstel?

I. O. 2e deel, blz. 11.

De Java-oorlog geeft het bewijs, hoe moeilijk het dikwijls is, de Indische oorlogen naar de Europeesche nomenclatuur te onderscheiden. Het karakter van een volksoorlog kan men alleen aan het begin van dien krijg toeschrijven. Toen waren het niet alleen het ontzag en de eerbied voor Dipa Negara, doch ook de opgewekte geloofsijver en de ontevredenheid der bevolking, welke haar den oorlog deden wenschen.

Na eenigen tijd veranderde dit. In de laatste helft van den oorlog werd de bevolking den krijg zelfs bepaald moede, zij verlangde wederom naar den vrede. Toen waren het alleen ontzag en eerbied voor Dipa Negara en de overige oproerige prins en grooten, welke haar nog naar de wapenen deden grijpen, maar dikwijls moest zij daartoe reeds gedwongen worden. Inderdaad waren er toen geen andere vijanden dan die prins en grooten met hun vaste benden en barisans. In de streken, waar zij zich vertoonden en verbleven, nam de bevolking uit onderworpenheid of door dwang aan den strijd deel, om, zoodra zij de streek verlieten, weder rustig aan den arbeid te gaan. Zelfs begon . . . enz., enz.

Blz. 11.

Zoo kan men toch onmogelijk beweren, dat de oorlogen in Palembang (1819—1821), Bali en Boni volksoorlogen waren (vergelijk de vorige §). Het volk werd in beide laatstgenoemde

I. M. T. 1e deel, blz. 9.

Voor zoover mij bekend, is de oorlog in Atjeh de eerste volksoorlog, dien wij sedert 1816 in Indië voeren. Gaan wij de andere voorname oorlogen na, in den Indischen archipel gevoerd. 1. Oorlog op Java, 1825—1830. In dezen oorlog voerden wij geen strijd tegen de Javaansche bevolking, maar wel tegen Dipo Negoro en zijn talrijke aanhangers. Van een gedeelte der bevolking en hare aristocratie ontving ons gouvernement zelfs steun in verschillende vormen. Men denke slechts aan . . . enz., enz.

Blz. 10.

3. Expeditiën naar Bali in 1846, 1848 en 1849. Tijdens deze krijgstochten voerden wij strijd tegen *slecht georganiseerde strijdkrachten*. Van volks- en guerilla-oorlog geen spoor.

oorlogen den strijd moede; het verlangde naar den vrede.

(N.B. Ik had hieraan kunnen toevoegen, dat sulthan Machmoed Badroe'ddin in bedoelden oorlog met Palembang allerlei maatregelen nam om de bezetting der batterijen aan de Peladjoe- en de Soengsangrivier ter plaatse te houden en niet reeds vóór of tijdens de expeditie te zien verloopen.)

Blz. 12 en 13.

In de Paderi-oorlogen zag men evenzo naast vele grootere gevechten, waarin de vijand dikwijls met verscheidene duizenden strijders optrad, hem nu eens in meerdere, dan weer in mindere mate van den kleinen oorlog gebruik maken. Ook bij die oorlogen kan men moeilijk van den volks- of guerilla-krijg spreken.

Het Ned.-Ind. Leger had daar voornamelijk tegen de sekte der Paderi's te strijden, onder wier juk de bevolking van Soematra's Westkust voor een groot gedeelte gebukt ging. De hoofden der onderdrukte bevolking hadden zelf de tusschenkomst eerst van de Engelschen, later van de Nederlanders ingeroepen.

.....
Toen de strijd naar de vallei van Alahan Pandjang was overgebracht, destijds het middelpunt der Paderibeweging, kreeg hij, tijdens het beleg van Bondjol, in de nabij gelegen districten min of meer het karakter van den volksoorlog, doch niet ten volle.

Zelfs in die gewesten werden na eenigen tijd de hoofden en het volk grootendeels den strijd moede; de geloofsijver bekoelde en maakte voor de materiele belangzucht plaats.

Blz. 13.

Een geheel ander karakter had de oorlog in de Z.- en O.-Afdeeling van Borneo. Men zou dien het best bij den partijgangeroorlog kunnen vergelijken.

In dezen oorlog toch werd de strijd door verschillende hoofden met hun

4. Expeditiën naar Boni in 1859 en 1860. Ook hier was alleen sprake van een *gewonen strijd tegen slecht georganiseerde strijdkrachten, die zich in het open veld waagden.*

(N.B. Wat voor oorlog voerden die Balineezen en Bonieren dan wel? Geen guerilla-oorlog, dus volgens Kol. N. den *kleinen oorlog*, en Z.H.E.Gestr. noemt *kleinen oorlog*, door ongeorganiseerde benden gevoerd, *guerilla-oorlog*.)

Blz. 10.

2. Padri-oorlog, 1819—1839. Deze oorlog werd door ons tegen een gedeelte der Maleische bevolking, hoofdzakelijk de godsdienstige sekte der Padri's, gevoerd. Van het andere gedeelte der bevolking ontvingen wij moreelen en materieelen steun.....

Van volksoorlog was geen sprake. Eerst toen onze troepen werkeloos werden, d.i. het initiatief prijs gaven, begon de vijand den guerilla-oorlog te voeren en tastte hij onze alleen loopende militairen, patrouilles en convooien, ja zelfs onze versterkingen aan, waaraan een einde kwam, toen onzerzijds het initiatief werd hernomen.

Blz. 10 en 11.

5. De oorlog in de Z.- en O.-Afdeeling van Borneo van 1859—1864. Deze oorlog levert ons het tooneel van den strijd tegen Hidayat, Demang Lehman, Antasari, Soerapati en anderen.

Wij hadden daar te doen met ben-

benden gevoerd. Deze strede daarbij ieder op zichzelf; een leidend centrum werd gemist, samenwerking tusschen de verschillende benden bestond er niet, of de pogingen daartoe waren zeer gebrekkig.

Als de bevolking aan den strijd deelnam, was dat uit ontzag of eerbied voor Pageran Hidajat of uit vrees voor de vijandige hoofden. Van een volksoorlog kan men hier niet spreken.

Blz. 13.

.....doch wil men een goed voorbeeld van een volks- of guerilla-krijg, dan wordt verwezen naar den Atjehoorlog.

In dien oorlog hadden onze troepen het geheele volk van Groot-Atjeh — Merasa uitgezonderd — en voor een groot deel van de kuststaten tegenover zich. Daar was indertijd met recht elke man, elke vrouw en elk kind onze vijand, niet uit eerbied of ontzag voor de hoofden, doch uit overtuiging, uit geloofshaat.

Vóór doch vooral na de tochten van den generaal Pel droeg die oorlog het ware karakter van een volkskrijg.

Ook later, toen de indruk, door de tochten van generaal Van der Heijden naar de XXII en XXVI Moekeim te weggebracht, weder verloren ging, begon de oorlog weer gaandeweg dat karakter terug te krijgen.

De bendevoofden Njaq Hasan, Toekoe Oemar, Toekoe Hoesin, Toekoe Ali Pagar Ajar, enz., enz., voerden daarentegen een soort partijgangersoorlog.

den, door die hoofden aangevoerd, welke, over 't algemeen genomen, niet in verband met elkaar handelden, hetgeen trouwens over de zeer groote uitgestrektheid van het oorlogsterrein niet mogelijk of althans uiterst moeilijk was. Die bendevoofden voerden den *partijgangersoorlog*. Van volksoorlog was geen sprake.

Onze troepen..... enz.

Blz. 9.

Voor zoover mij bekend, is de oorlog in Atjeh de eerste volksoorlog, dien wij sedert 1816 in Indië voeren.

Blz. 15.

Ons leger heeft in Atjeh den moeilijksten oorlog ten einde te brengen, waarin elke geregelde troepenmacht kan worden gewikkeld. Een oorlog, waarin ieder man, iedere vrouw, ja zelfs ieder kind, nu eens actief dan weer passief onze vijand is, moet lang duren.

Blz. 11.

Was de oorlog in Atjeh reeds met de eerste en tweede expeditiën een volksoorlog? Is de guerilla toen onmiddellijk opgetreden? Ik vermeen niet. ....

Toen het in Groot-Atjeh — nadat Generaal Van der Heijden het verzet der guerilla had bedwongen — weder onveilig begon te worden, heerschte daar eenigen tijd chouannerie. Dat was het voorspel van den weder uitgekomen guerilla-oorlog.

Blz. 13 en 14.

Na Februari 1874 gaven wij in Atjeh het initiatief prijs tegenover den toen nog niet ten onder gebrachten vijand. ....

Daarom nam *hij* het initiatief en bracht, *ongeorganiseerd* als hij was, ons in 1874, 1875 en 1876 en later overal tegelijk slagen toe.

Blz. 9.

Beruchte partijgangers uit den Atjehschen oorlog waren Nja Hasan en T. Oemar.

Ware mijn boek niet vóór 's Kolonels opstel verschenen, zou men dan niet zeggen, dat ik voor mijne krijgsgeschiedkundige conclusiën bij Z.H.E.Gestr. was ter markt gegaan? En toch zegt hij, dat bovenstaande voorbeelden bewijzen, dat ik de stof nog niet meester ben.

Alleen omtrent het karakter van het begin van den Java-oorlog bestaat principiëel verschil. Ik beweer, dat aan dien oorlog toen het karakter van een volksoorlog kon toegekend worden, de Kolonel beweert het tegendeel. Geheel eens schijnt hij het echter met zichzelf over dit onderwerp niet te wezen, want in zijn bovengenoemd opstel zegt hij op blz. 269 Ind. Mil. Tijdschr. 1897 het volgende:

„De geschiedenis van de *volksoorlogen*” — ik cursiveer — „leert, dat „alleen deze wijze van handelen succes heeft, maar alles wat aanstoot „geeft, de gemoederen slechts verbittert. Deze verbittering kan alleen „in toom worden gehouden, wanneer men over buitengewoon veel „strijdkrachten kan beschikken. Men heeft dit kunnen leeren uit de „oorlogen op St. Domingo en in de Vendée, Spanje, Tirol, Bosnië en „Herzegovina, *zoomede uit*” — ik cursiveer — *de politiek van den „Generaal de Kock gedurende den laatsten oorlog op Java.*”

Naar aanleiding van al het bovenstaande spreek ik als mijn gevoelen uit, dat de principiële verschillen, welke tusschen den Kolonel N. en mij over het onderhavige onderwerp bestaan, voornamelijk berusten op de verschillende nomenclaturen, welke Z.H.E.Gestr. en ik bezigden, doch ik herhaal, dat, volgens mijn meening, de mijne meer in overeenstemming is met de algemeen gebruikelijke.

De Kapt. van den Gen. Staf van het Nederl. Leger H. L. Van Oordt citeert op blz. 25 van zijn „Scherpe Tactiek” de woorden van Napoleon I: „A la guerre il faut d'abord bien établir la langue pour s'en „tendre, car c'est faute de cela qu'on prend une chose pour une autre.”

En zouden deze woorden hier ook niet van toepassing zijn?

Op blz. 356 M. S. zegt recensent, naar het behandelde in de §§ 122 en 123 I. O.: „Hij heeft — zonder de bron te vermelden — het een „en ander daarvan gelezen in Brutus' „*Atjehsche omtrekken*”, maar de „definities, die daar van die oorlogen worden gegeven, op zijn wijze „vertolkt . . . enz.”

Deze zin deed mij pijnlijk aan. Waar ik overal in mijn boek, bijna op elke blz., tal van nooten plaatste, om de bronnen te noemen; waar mijn werk toch genoegzaam de sporen draagt, dat ik mij omtrent de verschillende onderwerpen, welke in mijn boek behandeld zijn, een zelfstandig oordeel, op eigen onderzoek gegrond, heb gevormd, daar had ik niet verwacht een dergelijk verwijt te moeten hooren.

Zeker, ik heb Brutus' „*Atjehsche omtrekken*” gelezen. Het eenige, wát ik echter uit Brutus' belangrijk geschrift heb kunnen gebruiken, is de volgende gelukkig gekozen zinsnede, waar het de omschrijving van het begrip *volksoorlog* geldt:

I. O. blz. 9.

Bij een volksoorlog neemt het geheele volk actief en passief aan den krijg deel. In iederen man, iedere vrouw, ja in ieder kind heeft men dan zijn vijand te zien. Kortom: *de volksoorlog is de krachtigste uiting van den ten top gestegen volkshaat.*

Atjehsche omtrekken blz. 5.

Het Indische leger heeft in Atjeh den verschrikkelijksten oorlog tot een einde te brengen, waarin elke geregelde troepenmacht kan gewikkeld worden, den volksoorlog, waarin ieder man, iedere vrouw, ja ieder kind, nu eens actief dan weer passief, onze vijand is. Zulk een oorlog *moet* lang duren.

Ook onderscheid ik, evenals Brutus, *opstand* tegen het N.-I. Gouvernement en *rebellie* tegen den eigen vorst, en toch kon ik voor de stof, welke ik in de blz. 5 t/m 13 van het 2° deel I. O. behandel, niet als bron opgeven, hetgeen Brutus in blz. 4 en 5 over het karakter der Indische oorlogen geeft.

U zal dit begrijpen, M. de Hoofdredacteur, wanneer ik U mededeel, dat Brutus en de Kolonel N. over dit onderwerp hetzelfde beweren, dat Brutus dus m. i. ook de begrippen „*kleine oorlog*” en „*guerilla-oorlog*” ten onrechte synoniem verklaart, ten onrechte al onzen Indischen oorlogen het karakter van den *kleinen oorlog* toekent en het begrip „*gewone oorlog*” te hunnen opzichte negeert, kortom in te veel opzichten principiëel met mij verschilt. Ja, ik heb zelfs redenen te vermoeden, dat Kolonel N. en Brutus één en dezelfde schrijver zijn, omdat hetgeen Brutus op blz. 4 en 5 van zijn „*Atjehsche omtrekken*” geeft, woordelijk, neen letterlijk overeenkomt met geheele fragmenten van 's Kolonels opstel: „*De politiek van den oorlog in Atjeh*” op de blz. 8, 9 en 15 van het 1° deel I. M. T. 1897.

Ik kan den Kolonel, zonder al te uitgebreid te worden, in zijne recensie niet op den voet volgen. Dit is ook trouwens mijne bedoeling niet, want ik wil volstrekt niet pretendeeren, dat mijn werk volmaakt is. Evenals aan alle menschenwerk zullen ook daaraan wel gebreken kleven. Ik zal mij daarom nog tot het volgende bepalen, te meer omdat de overige op- of aanmerkingen van ondergeschikt belang zijn.

De bemerkings op de kaarten van Djaga Raga en Bondjol (zie blz. 354 M. S.) zijn juist. Niet alleen zijn er van de oorspronkelijke kaarten in de tranches een paar fouten overgenomen, doch er zijn zelfs nog enkele fouten bijgemaakt. De correctie heeft ten opzichte van beide kaarten te wenschen overgelaten, Daar echter uit de kaarten voldoende het karakter van het terrein te lezen is en de versterkte stellingen hoofdzakelijk zijn, zoo zullen mij die enkele fouten in de hoogtelijnen, hoop ik, wel vergeven worden.

Wat de kaarten van Marapalam en Matoewa aangaat, zijn deze met toestemming van den schrijver overgenomen uit den atlas, behoorende bij „de Krijgsgeschiedenis van Nederlandsch-Indië” van den Luit.-Kolonel G. B. Hooijer. De stelling van Marapalam bestaat nog in zooverre, dat heel goed te zien is, hoe het tracé van 's vijands versterkingen is

geweest. Daar de Overste Hooijer, die over de archieven van het Dep. van Oorlog te Batavia beschikt heeft, ook disponeeren mocht over de schetsen, bij de gevechtsrapporten ingediend, en bovendien Matoewa en Marapalam reeds door den Topografischen Dienst in kaart waren gebracht, zoo begrijp ik niet, dat de Kolonel N. er zoo'n bezwaar tegen heeft (zie blz. 354 M. S.), dat die vroegere stellingen op de nieuwere kaarten zijn ingeschetst. Van phantaiseeren behoeft daarbij, dunkt mij, geen sprake te zijn.

Dat de uitvoering der kaarten minder mooi is, ligt voor de hand. Zulks moet toegeschreven worden aan het procédé en de weinige kosten, welke er aan konden besteed worden, om het boek niet te duur te maken. Als zij maar voldoende duidelijk zijn; dit is de hoofdzaak.

Naar aanleiding van hetgeen de Kolonel op blz. 355 en 358 M. S. zegt over het door mij veroordeelen van het misbruik der benamingen „patrouille” en „colonne”, nog ten slotte de opmerking, dat het mij een genoegen was, Z.H.E.Gestr. op blz. 514 van het Ind. Mil. Tijdschr. 1897 ook op het ten onrechte bezigen van den naam „patrouille” te zien wijzen. Ten aanzien van de benaming „colonne” ben ik te ver gegaan, door haar ook in de benaming „mobile colonne” te veroordeelen. Ik moet mij op dit punt gewonnen geven, te meer omdat het mij sedert is gebleken, dat ook Napoleon I in zijne „Correspondance” meermalen de woorden „colonne mobile” bezigde.

Ik hoop, dat de Kolonel N. mij ten goede zal houden, dat ik mijn zienswijze op een paar punten krachtig verdedigd heb; ik blijf Z.H.E. Gestr. — ik zeide het reeds in den aanvang — echter erkentelijk voor de over het algemeen waardeerende beoordeeling, welke ik, als van zijne hand, niet anders dan ten zeerste kan apprecieeren.

Aanvaardt, M. de Hoofdredacteur, mijn dank voor de mij verleende plaatsruimte.

Met de meeste achting heb ik de eer te zijn

Uw dienstw. dienaar:

K. v. D. MAATEN.

Kapt. Inf.

Opgave van de in Nederlandsch-Indië onder het Korps Officieren bij het leger aldaar plaats gehad hebbende sterfgevallen, voor zooveel daarvan sedert de jongste opgave kennis was bekomen bij het Departement van Oorlog te Batavia vóór of op 12 Augustus 1897.

NAMEN EN VOORNAMEN.	RANG.	WAPEN.	OVERLEDEN	
			TE	DEN
Jacobs, Herman.	Kapitein.	Infanterie.	Glieng, (Atjeh).	16 Mei 1897 gesneuveld.
Dr. Bueno de Mesquita, Maurits.	Officier van Gez. 1 ^e kl.	Geneeskun- digen dienst.	Soemenep (Madura).	28 Mei 1897.
Schut, Volkert.	1 ^e Luitenant	Infanterie.	PantehPerak (Atjeh).	22 Mei 1897.
Scheuer, Gerard, Marie, Petrus.	Kapitein	Infanterie.	Op terug- marsch van Glieng naar Indrapoeri aan zijne voor- den vijand bekomen wonden.	16 Mei 1897.
Blonk, Gerrit, Johannes.	Officier van Gez. 2 ^e kl.	Geneeskun- digen dienst.	Malaboeh (Atjeh).	13 Juni 1897.

BOEKAANKONDIGING.

„Luctor et Emergo”, of de geschiedenis der Nederlanders in den Oost-Indischen Archipel, door R. VAN ECK, Lector in de taal-, land- en volkenkunde van N.-I. aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Afl. 4 en 5. Zwolle, VAN DER VEGT EN MEHLER.

De afl. 4 en 5 van „Luctor et Emergo” (zie het Septembernummer van dit tijdschrift) ontwikkelen op dezelfde onderhoudende wijze het tooneel van de machtsuitbreiding der O.-I. Compagnie.

Dit handelslichaam moest wel, als gevolg van de eigenaardige commerciële beginselen van die tijden, tot eene politieke macht aangroeien, en kon daarna — ten minste wat Java betreft — niet op den ingeslagen weg blijven stilstaan. Toch bemerken wij, de bovengenoemde afl. 4 en 5 doorbladerende, dat we ons niet meer bevinden in het tijdperk van de belangwekkende agressieve politiek, die een uitvloeisel was van den energieke handelsgeest onzer voorouders uit de eerste helft der 17e eeuw; na MAETSUYCKER, tijdens wiens bestuur de Compagnie het toppunt van bloei bereikt, worden de Bewindhebbers meer genoodzaakt tot het volgen van eene gelegenheidspolitiek, die hen evenwel ten laatste toch ook voert tot de opperheerschappij over geheel Java. De middelen, die daartoe worden gebezigd, zijn niet altijd even kieskeurig (zie b.v. het gedrag der Hooge Regeering tegenover den voormaligen rijksbestuurder *Danoe Redja* op bladz. 145).

De schrijver is thans reeds genaderd tot den 3en Javaanschen Successieoorlog, door welken de macht van het eertijds geduchte Mataram zal worden vernietigd. Dat is dan ook de laatste krachtige handeling der O.-I. Comp.; de energie is verlamd; de rijkdommen hebben weelde, gemakzucht en zedenbederf gekweekt; het monopoliestelsel valt steeds moeilijker te handhaven; de fouten, welke de Compagnie reeds van den beginne aanleefden, hebben geleid tot onherstelbaar vicieuse toestanden, die haar onverbiddelijk ten ondergang voeren. Daarvan zullen de volgende afl. 6 en 7 ongetwijfeld getuigen. Wij zijn den Heer VAN ECK echter reeds dankbaar voor hetgeen hij ons aanbod.

B.

Het gevecht om de steengroeven van Rozerieulles, in den slag bij Gravelotte—St. Privat, op den 18en Augustus 1870, door C. G. KAMERLING, Kapitein der Infanterie, *Dockum*, A. SCHAAFSMA, 1897.

Wij moeten eerlijk bekennen, dat bovengenoemd werkje veel te lang op onze schrijftafel heeft gelegen, alvorens wij er toe overgingen het met aandacht te bestudeeren. De titel schrikte ons min of meer af en deed ons eene vertaling verwachten van het bekende gevechtsverhaal van FRITZ HOENIG, terwijl het voorwoord, eenvoudig als het is, ons in dat vermoeden sterkte.

Bij nader inzien echter geeft de schrijver het op zichzelf reeds belangrijke verhaal slechts terug, om daarin eene aanleiding te vinden tot het geven van tal van nuttige wenken en tactische lessen, die niet alleen den jongen officier — zooals de schrijver zeer bescheiden meent — maar ons allen zonder onderscheid van rang in hooge mate ten goede kunnen komen en ernstige aandacht verdienen.

Hij wijst er op, door welke oorzaken een enkel regiment zich bij de eerste voorwaartsche beweging door het Mancedal onmiddellijk uitbreidde over een front van 1300 M., dat ten slotte tot 4 KM. toenam, tengevolge waarvan deelen van dat regiment door andere troepen herhaaldelijk in den rug werden beschoten, compagniescommandanten als van huis uit hunne compagnieën en zelfs pelotonscommandanten hunne pelotons voorgoed uit het oog verloren, en het eenvoudig geroep van enkele manschappen in staat was een paniek te veroorzaken, die feitelijk door niets was gemotiveerd.

De schrijver toont onder meer aan, dat hier de ervaring leert, op welke wijze de munitie behoort te worden aangevuld in de tirailleur linie; hoe dringend geboden het is voortdurend den vijand, gedurende het gevecht, te doen waarnemen, zoomede op welke wijze dat geschieden kan en moet; hoe een ernstige oefening voor ieder onzer er toe leiden moet om maat te houden in de frontuitbreiding der onder onze bevelen strijdende troepen; wat geoefendheid en tucht in gevaarvolle oogenblikken vermogen; welke voordeelen de opstelling eener bijzondere reserve uit- en achterwaarts van de eerste gevechtlinie verschaft; hoe ondersteuningstroepen, in omstandigheden als hier besproken, *niet* moeten worden opgesteld, enz., enz.

Tegelijkertijd vindt hij gelegenheid onze reglementen te toetsen aan de behoeften, die zich hier voor de infanterie op het gevechtsveld openbaren, en komt hij daarbij ook menigmaal tot eene waardeering der bestaande voorschriften; een zeldzaam genoegen in dezen „alles verneinenden” tijd.

Op deze wijze behandeld, draagt de krijgsgeschiedenis veel, zoo niet het voornaamste bij tot de vorming en verdere ontwikkeling der officieren en schenkt zij aanleiding tot eene opmerkelijke en grondige bestudeering der reglementen, waaraan elke schijn van dorheid en vervelendheid wordt ontnomen en die oneindig meer ontwikkelt dan lange, spitsvondige redeneeringen en aanhalingen van tal van elkander

weersprekende meeningen, waarop de militaire pers ons helaas zoo dikwerf vergast, zonder ons een stap verder te brengen.

Het is onnoodig den schrijver succes te wenschen met het werkje, doch wij spreken alleen de hoop uit, dat het door meerdere in denzelfden geest zal worden gevolgd.

Enkele onjuistheden bleven niet onopgemerkt. De Franschen toch werden door den slag bij Vionville niet op Metz *teruggeworpen*; alleen het algeheel gemis aan veldheerstalent van den Franschen maarschalk deed hem in den waan verkeerren, dat hij geen pas in westelijke richting meer zetten kon; zoo althans luidt het zachtste oordeel, dat over BAZAINE wordt geveld. Ook hadden de Duitschers den 17en Augustus de beide noordelijkste wegen, waarlangs men uit Metz Verdun kon bereiken, niet bezet, zelfs niet eens verkend, als op hun uitersten linker-vleugel. Kortom, het groote kader, waarin de handeling plaats grijpt, kon hier en daar nog wel wat bijgewerkt worden, wat echter aan de eigenlijke beteekenis van den arbeid des Heeren K. weinig of geen schade doet.

Wij veroorloven ons de vraag, of het critisch behandelen van eene dergelijke tot in bijzonderheden gaande episode uit de krijgsgeschiedenis voor een keer niet veel vruchtdragender zijn zou, dan het uitwerken van de eeuwig terugkerende stereotype „opdrachten”?

H.

Ter aankondiging ontvangen:

Het heen- en weervliegen van postduiven tusschen twee plaatsen. Proeven genomen met de militaire postduiven in de jaren 1895 en 1896 tusschen Amsterdam en Naarden, door A. HOLLAND, Kapitein-Directeur van het Rijks-Postduivenstation te Amsterdam. *Amsterdam*, 1897. H. J. W. BECHT.